

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри, к.політ.н., доцент

_____ **О.Л. Гільченко**

« ____ » _____ 20 __ р.

**«ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ВИШЕГРАДСЬКИХ КРАЇН: ДОСВІД
ДЛЯ УКРАЇНИ»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого (магістерського рівня)
вищої освіти освітньо-професійної програми

«Міжнародні відносини»

Ширинової Дар'ї Муслімівни

Науковий керівник: Рябінін Є.В., к. політ. Н., доцент
кафедри політологій та міжнародних відносин

Рецензент: Шайхатдинов А.З., к.і.н., доцент,
зав. каф. природничо-наукових

та гуманітарних дисциплін АМІ НУ «ОМА»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20 __ р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ...	10
1.1. Методологія та понятійно-категорійний апарат.....	10
1.2. Історіографічна база дослідження.....	31
1.3 Джерелознавча основа дослідження.....	37
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ.....	42
2.1. Особливості вступу країн Вишеградської четвірки до Європейського Союзу.....	42
2.2. Результативність інтеграції до ЄС країн Вишеградської четвірки.....	46
2.3 ПШ до країн Вишеградської четвірки в умовах інтеграції в ЄС.....	59
Висновки до розділу 2.....	73
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	75
3.1. Фінансові проблеми України в умовах євроінтеграції.....	75
3.2. Правові проблеми України в умовах євроінтеграції та їх вирішення.....	86
Висновки до розділу 3.....	98
ВИСНОВКИ.....	100
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність. Протягом останніх двох десятиліть поняття європеїзації широко використовується для опису різних процесів, що відбуваються всередині та за межами Європейського Союзу. Його аналітична цінність полягає в поясненні того, як взаємодіє набір цінностей, акторів та інституцій, щоб поглибити вплив ЄС на національну політику держав-членів або вплив держав-членів на формування політики ЄС. У цьому відношенні європеїзація відбувається тоді, коли існує чіткий взаємозалежний зв'язок між ЄС та державами-членами, що веде до результатів, заснованих на політиці.

Розвиток теорії та практики співробітництва країн Центральної Європи Вишеградської групи в контексті сучасних євроінтеграційних процесів має важливе значення для розробки та реалізації стратегії зовнішньої та внутрішньої політики країн Європи та України на сучасному етапі розвитку. На початку XXI століття в умовах зміни геополітичної ситуації на Європейському континенті країни Центральної Європи будують нову діючу систему міжнародних відносин і відповідно продовжують делегувати частину своїх повноважень до наддержавних інституцій ЄС. Існують парадигматичні аспекти євроінтеграційних процесів, сучасні загрози, що виникають в ЄС, перспективи взаємодії країн ЄС, формування нового формату співпраці України та країн Вишеградської групи. Метою створення альянсу Вишеградської групи було бажання зробити внесок у розбудову архітектури європейської безпеки та економічного співробітництва через ефективну співпрацю в рамках європейських інституцій. Вся діяльність Вишеградської групи спрямована на зміцнення стабільності в Центральноевропейському регіоні. З моменту її заснування роль Вишеградської групи у просуванні процесу європеїзації поступово зростає. Сьогодні Вишеградська четвірка перетворилася на повноцінну ініціативу співпраці з механізмами діалогу та портфелем заходів,

спрямованих на формування політики на рівні ЄС та за його межами. Враховуючи свої пріоритети та сфери співпраці, Вишеградська четвірка має потенціал стати більш впливовим діячем у ЄС та просувати свої стратегічні цілі на порядку денному ЄС.

У сучасному вимірі подій формат взаємодії Вишеградської четвірки + Україна набагато складніший і перспективніший, ніж здається. З моменту вступу до НАТО та Європейського Союзу у 1999 та 2004 роках Вишеградської групи геополітично змінюється статус Центральноєвропейського регіону, трансформуються двосторонні та багатосторонні відносини країн Центральної Європи – повноправних членів ЄС з Україною. Більше того, це змінює систему відносин у рамках Вишеградської четвірки, а також з іншими країнами-членами Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження наукової роботи є досвід євроінтеграції країн Вишеградської четвірки.

Предметом є сучасна євроінтеграційна політика України.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991 р. (створення Вишеградської четвірки та підписання Вишеградської декларації) до 2021 року включно.

Стан наукової вивченості з даної теми можна класифікувати за проблемним принципом.

Перша група включає роботи, які розглядають процеси інтеграції та євроінтеграції безпосередньо. Виокремимо праці таких фахівців, як Гінсберг Рой Х. [], Голікова А. [], Діденка С. [], Ендерс Альміри, Ендерса Зено, Гофмана Матіаса []. Кваші О. С., Синякової А. В. [], Лівенцева та Харламова [], Мариніної С. В. [], Молле [], Назарова М. І. [], Резнікової А. А. [], Сміт [], Спінеллі [], Хаас [], Якубовський [].

До другої групи зараховано роботи, що стосуються дослідженню Вишеградської четвірки, її історії, трансформації та перспектив. Серед досліджень вирізняються студії работ Бальцерович «Підсумки реформ в

країнах Східної Європи» [], Джунейд П. «Демократичний відступ у Вишеградській четвірці: вивчення ліберального повороту» [], Кудрова В. М. «Економіка Європи в міжнародних зіставленнях» [], Пшибильський В. «Справжня трагедія Центральної Європи» [], Сидоренко В. Н. «Хронологічна характеристика портфельних інвестицій в країни Східної Європи на прикладі Угорщини» [].

До третьої групи літератури із запропонованої теми відносимо праці авторів, предметом вивчення яких стало саме вивченню євроінтеграційного процесу Вишеградської групи, причин та наслідків вступу цих країн до ЄС. Байда П. «Вишеградська група в архітектурі безпеки Європи» [], Баверова Г. «В4 та європейська інтеграція» [], Бакслі Н. та Фой Г. «Вишеградська четвірка: східні критики ЄС» [], Міхай М. «Вишеградська група: модель регіональної інтеграції для просування процесу європеїзації в Центральній та Східній Європі» [], Паасі А. «Відродження «регіону» та «регіональної ідентичності» теоретичні перспективи та емпіричні спостереження щодо регіональної динаміки в Європі» [].

Четверта група представляє собою роботи, яка досліджує відносини України з Європейським союзом. До неї відносяться праці Бабенко В., Білецька Я., Ханна Пеляк Х. «Україні-ЄС: економік інтеграції стратегій» [], Багатеренко, Бакал, Винокурова та ін. «Проблеми та перспективи Європейської інтеграції України» [], «Національне виробництво та економіка в умовах реформування: стан та перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції» Левицької та Смагло, Хрущук, Т. В. «Європейський напрям зовнішньої політики України на сучасному етапі» [], Чекаленко, Л. Д. «Нові визови європейської та євроатлантичної інтеграції як застереження для України» [], Чистіліна, Д. К. «Еволюційний розвиток світової економіки та інтеграції України» [] та ін..

Мета – дослідити процес європейської інтеграції країн Вишеградської четвірки.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **задачі**:

- розглянути теоретико-методологічні засади дослідження, стан наукової розробленості проблеми, джерелознавчу базу;
- дослідити концептуальні підходи до визначення поняття «інтеграція», передумови для створення інтеграційних процесів та її результату;
- надати визначення терміну «євроінтеграція» та встановити основні теоретичні підходи до визначення.
- визначити стан наукової дослідженості та методологічна база.
- проаналізувати нормативно-правову базу відносин Вишеградської четвірки з ЄС;
- дослідити особливості вступу країн Вишеградської четвірки до Європейського союзу;
- простежити динаміку розвитку та результативність євроінтеграції країн Вишеградської групи;
- висвітлити трансформацію прямих іноземних інвестицій в країни Вишеградської четвірки в умовах інтеграції в ЄС;
- встановити фінансові проблеми України в умовах євроінтеграції;
- виділити правові проблеми України в умовах євроінтеграції та їх вирішення;

Для досягнення поставленої мети та вирішення задач необхідно залучення широкої джерельної бази. **Джерельна база дослідження** класифікована за принципом поділу джерел на офіційного та неофіційного походження.

Перша група містить нормативні документи безпосередньо Європейського Союзу: Римський договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року [], Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі 1951 року [], Гельсінський договір про співпрацю між Данією, Фінляндією, Ісландією, Норвегією та Швецією 1962 року [], Договір про створення Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі 1991 року [], Договір про створення об'єднання Бенілюкс, а

тж Робочий документ Європейської Комісії до Комунікації «Східне партнерство» від 03.12.2008 [], Робочий документ Європейської Комісії. Додаток до Повідомлення Європейської Комісії для Ради ЄС та Європейського Парламенту про посилення європейської політики сусідства (Брюссель, 04.12.2006) [], Повідомлення Європейської Комісії «Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами» [], та ін..

До другої групи відносяться правові акти та документи країн Вишеградської четвірки. Декларація 1991 року про співпрацю трьох держав (Чехословаччини, Угорщини та Польщі) [], Додаток до Змісту Вишеградської співпраці [], Декларація 2004 року прем'єр-міністрів Чеської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки про співпрацю країн Вишеградської групи [], Братиславська декларація 2011 р. [], Угода голів парламентів країн Вишеградської групи з інституціоналізації співробітництва на парламентському рівні [], Декларація Прем'єр-міністрів Чеської Республіки, Угорщини, Республіки Польща та Словацької Республіки з нагоди 30-річчя Вишеградської групи; Спільна декларація Вишеградської групи про взаємне співробітництво в цифрових проектах [], Спільна декларація міністрів сільського господарства Вишеградської групи та Болгарії, Хорватії, Румунії про можливості та виклики сільськогосподарських холдингів у світлі стратегії від ферми до вилки [], Спільна заява Вишеградської групи про майбутнє Східного партнерства [], Спільна декларація міністрів Чеської Республіки, Угорщини, Республіки Польща та Словацької Республіки, відповідальних за транспорт, розвиток та фонди ЄС, щодо проекту створення мережі високошвидкісних залізниць у Центральній Європі та його фінансування [] та інші.

Оснву третьої групи представляють двосторонні акти між Вишеградською четвіркою та ЄС. Це такі документи як Декларація прем'єр-міністрів Чеської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки про співпрацю країн Вишеградської групи після їх

вступу до ЄС, Спільна декларація прем'єр-міністрів країн Вишеградської четвірки щодо ЄС від 10 червня 2005 р. [], Заява міністрів закордонних справ країн «Вишеград-4» та «Балтія-3» [], Спільна політична заява Вишеградської групи щодо зміцнення європейської політики сусідства [], Заява 5-го засідання комітетів національних парламентів країн Вишеградської групи у справах Європейського Союзу [], Спільна заява міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи та Болгарії, Естонії, Литви, Латвії, Румунії та Швеції [], Декларація Будапештського енергетичного саміту В4+ [], Спільна декларація Німеччини та Вишеградської групи щодо політики південного сусідства ЄС [], Заява міністрів закордонних справ країн В4+ Східне партнерство [], В4 Спільна декларація щодо питань Європейської Ради [], Спільна заява міністрів закордонних справ В4 щодо Східного партнерства [] та інші.

Четверта група – це нормативно правові акти та документи двосторонніх відносин між Україною та ЄС. Серед них: Закон України від 21.09.2011 №3764-VI «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства» [], Закон України від 06.03.2008 №137-VI «Про ратифікацію Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулюванням криз» [], Закон України від 15.01.2008 №117-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз» [], Указ Президента України від 19.12.2007 №1236/2007 «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва» [], Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 №1242-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва» [],

Закон України від 18.03.2004 №1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [], Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами [], План дій Україна – ЄС [] та ін..

До п'ятої групи відносяться статистичні дані: економічні показники та данні громадської думки. Статистичні звіти предоставлені Чеським статистичним управлінням, Словацькою службою статистики, Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, СОТ-ЮНКТАД та ін.

Таким чином, проведений огляд різноманітних документів та джерел засвідчує, що джерельна база є вичерпною та дозволяє в повній мірі висвітлити тему дослідження.

Наукова новизна роботи полягає у самій постановці проблеми, з метою та завдання даного дослідження, які полягають у тому, щоб визначити місце та значимість малих політичних та економічних об'єднань, зокрема Вишеградської четвірки, у системі інтеграційних процесів Європи та позначити можливі подальші перспективи інтеграції України, на прикладі країн Вишеградської групи в ЄС.

Практичне значення роботи. отримані результати дослідження можуть бути використані при розробці навчальних курсів та методичних рекомендацій для студентів спеціальностей «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та «Політологія», а також при підготовці студентами до семінарських занять з дисциплін: «Міжнародна та європейська безпека», «Історія міжнародних відносин», «Зовнішня політика Європи», «Зовнішня політики країн України». «Міжнародні відносини в умовах глобалізації».

Методологічна основа роботи. Дослідження побудоване за проблемно-хронологічним принципом, та поділено на загальнонаукові та спеціальні методи.

Серед загальнонаукових методів, було використано: метод історизму (досліджені етапи створення Вишеградської четвірки та її вступу до ЄС); метод аналізу та синтезу (визначення поняття «інтеграція» за відповідними ознаками, теоретичні підходи до визначення поняття «євроінтеграція»); порівняльний аналіз (відмінність підходів до європейської інтеграції; дослідження співпраці Вишеградської четвірки з ЄС на аналіз її щільності, а також України з ЄС на щільність економічних зв'язків); системний підхід та структурно-функціональний аналіз (розглядають інтеграцію як процес, згідно з якою формуються нові течії та підходи); інституціональний метод було застосовано для аналізу інституційних основ. Застосування під час проведення дослідження прогностичного методу дало змогу надати оцінку майбутнім процесам в відносинах України з Європейським союзом.

Серед спеціальних методів було використано аналіз статистичних даних (де наведена інформація думки громадян країн Вишеградської четвірки та українців щодо вступу до ЄС, а також проілюстровані економічні показники даних країн в процесі євроінтеграції); контент-аналіз; casestudy (розглядаються особливості використання ресурсної бази (військові сили, військова техніка, фінанси, інвестиції робоча сила, інтелектуальні вливання); нормативно-ціннісний метод був використаний для аналізу та оцінки законодавчої та нормативно-правової бази дослідження. та ін.

Для узагальнення отриманих результатів і формулювання висновків використовувався абстрактно-логічний підхід.

Апробація результатів дослідження.

Основні висновки і положення роботи отримали апробацію у формі публікацій тез «Проблеми України в умовах євроінтеграції» у

Характеристика змісту роботи. Наукове дослідження складається зі вступу, де обґрунтовується актуальність, визначається мета та завдання дослідження; трьох розділів, у яких поставлені перед автором задачі; висновків, в яких надано узагальнення за результатами проведеного дослідження; списку використаних джерел та літератури.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження», розглядаються особливості поняття «інтеграція», детально висвітлено процес євроінтеграції та охоплено теоретичні підходи до цього поняття.

Другий розділ «Процес євроінтеграції країн Вишеградської четвірки» містить історію розвитку стосунків Вишеградської четвірки з ЄС, а саме особливості вступу та результативність інтеграції. Розглянута нормативно-правова база відносин Вишеградської четвірки-ЄС. Також визначені пріоритетні напрямки залучення прямих іноземних інвестицій та їх вразливі сторони .

У третьому розділі «Особливості євроінтеграційної політики України: проблеми і перспективи» наведено статистичні данні щодо ставлення українського народу до вступу до ЄС, розглянуто фінансові відносини та проблеми України в умовах євроінтеграції, проаналізовано правові проблеми України в умовах євроінтеграції Також висвітленні кроки України щодо подолання правових проблем та сфери співробітництва України з ЄС.

Список використаних джерел та літератури складається зі **найменувань**.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Методологія та понятійно-категорійний апарат

За останні півстоліття поняття «інтеграція» стало важливою економічною категорією у світовій політиці та міжнародних відносинах. У центрі уваги були такі важливі проблеми сучасності, як забезпечення безконфліктного співіснування держав і розвиток ефективної співпраці, функції та доля сучасної держави, взаємодія політики та економіки. Одним із наслідків глобалізації є поширення регіоналізму, який слід розглядати не лише як інструмент підвищення інтенсивності та ефективності економічних зв'язків між сусідніми країнами, а й як механізм колективного захисту інтересів країн-сусідів. регіону в умовах посилення конкуренції та нестабільності у світі. Питання оптимізації процесів створення та функціонування інтеграційних утворень та можливості отримання країнами-учасницями максимального результату від асоціації постійно знаходяться в полі зору науковців та політиків.

Наслідком глобалізаційних та інтеграційних процесів стало створення та функціонування таких утворень, як ЄС, АСЕАН, МЕРКОСУР, НАФТА, СНД та ін. Багато досліджень присвячено концепції регіональної інтеграції, зокрема []. Науковці не лише дослідили питання регіональних інтеграційних процесів, а й сформулювали концепцію та визначили етапи та форми розвитку цього процесу у світовому масштабі. Серед зарубіжних науковців можна згадати роботи Альміри Ендерс, Зено Ендерса, Матіаса Гофмана [], деяких інших, які досліджують регіональні інтеграційні процеси в умовах сучасного розвитку геополітичної ситуації та її трансформації []. Вчені детально вивчають як існуючу регіональну інтеграцію, так і нові, що виникають під впливом нових факторів і мають нові умови та цілі розвитку,

як, наприклад, Абдулла Р. Алоїбі, Аніл В. Мішра [] досліджують асоціації Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР (БРІКС).

Міжнародні економічні відносини завжди мали великий вплив на розвиток кожної країни. Зараз усі країни світу так чи інакше залучені до світової економіки. Тому особливого значення набуває належність країни до однієї чи групи країн, до інтеграційного об'єднання. Зараз в епоху змін в економічній географії, а саме: перенесення пріоритету від сільського господарства до промисловості та послуг, регіональна інтеграція має можливість посилити розвиток країни в системі міжнародних економічних відносин. Розвиток інтеграційних процесів у сучасній системі міжнародних економічних відносин став об'єктивно логічним результатом зростання руху товарів і факторів їх виробництва між різними країнами, що вимагало створення надійніших ланцюгів поставок між країнами та виведення численних перешкод на шляху міжнародної торгівлі та руху факторів виробництва. Міждержавні інтеграційні об'єднання та багатосторонні політичні угоди стали способом вирішення багатьох питань та вирішення міжнародних проблем. Високі темпи розвитку світової економіки висувають підвищені вимоги до національних господарств, значні резерви зростання яких закладені у сфері інтеграції. За визначенням А. Голікова, найважливішою метою та результатом регіональної інтеграції є підвищення ефективності використання національного потенціалу шляхом взаємовигідного об'єднання зусиль і ресурсів у вирішенні проблем економічного зростання []. Проте світовий досвід свідчить, що переваги регіональної інтеграції певним чином проявляються лише за умови всебічного вивчення цього процесу, стратегії та тактики його реалізації. В іншому випадку позитивний ефект від перетворення може бути незначним.

Розуміння регіональної інтеграції як прояву глобалізації дає підстави вважати, що основною рушійною силою такої інтеграції є прагнення країн-учасниць досягти вищого рівня розвитку та потрапити на інший рівень міжнародних економічних відносин, ніж той, до якого вони б хотіли.

об'єктивно належати без такої взаємодії. Тож у сучасній геополітичній ситуації саме регіональні інтеграційні об'єднання можуть викликати глобальні зміни та стимулювати розвиток []. Дослідник інтеграційних процесів Якубовський вважає, що «цілісність, створена регіональною інтеграцією, є цілісністю групи факторів, що діють разом у процесі глобалізації []. Тому таке формулювання справедливе: регіональна інтеграція є моделлю свідомої та активної участі групи країн у процесах ранжування світу внаслідок глобалізації, що підтверджує. У результаті торговельних відносин країни прагнуть до підвищення ефективності та продуктивності, тому факт об'єднання в регіональні інтеграції є важливим для підвищення рангу в системі міжнародних економічних відносин в умовах глобалізаційних змін» []. Він створив схему, за якою відбуваються інтеграційні процеси у глобальному світі. По-перше, існують такі передумови для створення інтеграційних процесів, як:

- схожість рівнів економічного розвитку країн, що інтегруються;
- територіальна близькість держав;
- спільні економічні та інші проблеми;
- демонстраційний ефект;
- ефект доміно (країни, що не входять до блоку, розвиваються гірше,

починають прагнути до регіональної інтеграції).

Основними результатами регіональної інтеграції є:

- синхронізація процесів економічного та соціального розвитку країн;
- зближення значення показників макроекономічного розвитку;
- поглиблення взаємозалежності економік та інтеграції країн;
- зростання ВВП і продуктивності праці;
- зростання виробництва, зниження собівартості;
- формування регіональних торгових ринків.

Сформульована концепція регіональної інтеграції має певну наукову новизну. По-перше, ширше розглядається надзвичайно різноманітні інтеграційні процеси, що відбуваються в різних регіонах світу. Зараз усі

регіональні асоціації готують інструменти економічного детермінізму, основним з яких є знаменита шкала Бели Балаші 1961 року. Відповідно до неї інтеграція піднімається від зони вільної торгівлі до митного союзу, далі розвивається в спільний ринок, а потім перетворюється на економічний та валютний союз. З цієї точки зору, Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) ще знаходиться на початковій стадії, а Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) лише наближається до неї. Проте Південний спільний ринок (МЕРКОСУР) перебуває на другому етапі, а Економічне співтовариство західноафриканських держав (ЕКОВАС) переходить на третій. Тому за цією моделлю не проводиться аналіз цілей співробітництва країни [].

По-друге, нове визначення пояснює, що інтеграція є одночасно станом і процесом за умови, що вони є поточною моделлю. Політичні еліти не залучають свої країни до інтеграційних об'єднань таким чином, щоб інтенсифікувати обміни зі своїми сусідами зі стратегічної перспективи. По-третє, запропонована редакція змінює концепцію показників розвитку інтеграції. Наявні методи оцінки інтенсивності внутрішньорегіональних обмінів, синхронізації коливань макроекономічних показників, поширення наднаціональних методів прийняття рішень, суспільної підтримки не втрачають актуальності, а перетворюються на додаткові характеристики інтеграції. На думку Т. Щербини, сьогодні сучасні міжнародні економічні відносини характеризуються стрімким розвитком інтеграційних процесів на регіональному рівні, що виявляється у створенні нових угруповань країн та розширенні вже існуючих. Оскільки регіональна інтеграція найбільш успішно та динамічно здійснюється зусиллями Європейського Союзу, то переважна більшість теорій щодо розуміння особливостей цих процесів стосується європейської інтеграції []. Відмінності між економікою групи країн і економікою окремої країни усуваються в процесі міжнародної економічної інтеграції і характеризуються наступним:

- всередині однієї країни товари, послуги та робоча сила переміщуються вільно;

- товари, послуги, капітал і робоча сила, які переміщуються з одного регіону країни в інший, залишаються в рамках системи законів однієї країни, у тому числі тих, що регулюють економічні відносини;

- у масштабі групи країн існує кілька валют і центральних банків, які регулюють грошовий обіг.

У регіонах однієї країни в обігу перебуває одна національна валюта, що регулюється центральним банком; - міжнародний рух товарів, послуг і робочої сили є предметом спеціальних міжурядових договорів і угод, положення яких не поширюються на економічні відносини, що діють всередині країн. Зменшення цих відмінностей у повному їх усуненні є процесом міжнародної регіональної економічної інтеграції []. Вони можуть бути усунені лише в результаті дій країн або спеціальних міжнародних організацій. Міжнародною економічною інтеграцією можна назвати лише економічне об'єднання, яке здійснюється політично незалежними державами і є добровільним. На сучасну міжнародну економічну інтеграцію впливає низка факторів світового розвитку, серед яких найбільш значущими є глобалізація та регіоналізація, які не виключають, а доповнюють один одного []. Розширюючись, регіональні організації розвивають механізм економічного співробітництва, який стає надбанням світової спільноти на глобальному рівні.

Питання регіональної інтеграції є особливо актуальними для України, оскільки вона прагне інтегруватися в європейську економічну та політичну спільноту і заплатила за це досить високу ціну. У дослідженні використано дослідження вітчизняних учених: С. Діденка [], О. С. Кваші, А. В. Синякової [], С. В. Мариніної [], М. І. Назарова [], А. А. Рєзнікової [], Т. В. Щербини []. У роботі Діденка аналізується функціональна структура глобалізації як рушійної сили світових регіональних економічних інтеграційних процесів із зазначенням передумов та результатів взаємодії цієї сфери. Структуровано

основні теорії регіональної інтеграції та класифіковано сучасні регіональні об'єднання світу за моделями інтеграційних процесів. А.С.Кваша пропонує науковий підхід до визначення основних параметрів, напрямків діяльності та принципів інтеграції України в європейський економічний, політичний та соціокультурний простір, складає основну основу євроінтеграційних процесів в економіці щодо економічної частини Угоди про асоціацію між Україна та ЄС. У роботі С. В. Марініної доведено, що регіональні інтеграційні процеси стали найвпливовішим чинником розвитку світової економічної динаміки та об'єктивного процесу встановлення стійких економічних зв'язків та розподілу праці національних економік, обидва близьких за рівнем економічного розвитку та мають значні відмінності в їх розвитку []. Т. Щербина пропонує розглядати процеси розвитку регіональної економічної інтеграції як продовження та поглиблення міжнародного співробітництва в рамках концепції стратегічного партнерства, фактично створює ґрунт для злиття та взаємопроникнення економічних систем, а також здатний пояснити мотиви міжнародного співробітництва країн []. Однак це питання потребує подальшого розгляду та вивчення, оскільки інтеграційні процеси постійно змінюються та розвиваються.

Теорія європейської інтеграції – поряд з традиційним зовнішньополітичним аналізом та теорією міжнародних відносин – є однією з основних дослідницьких традицій, за допомогою яких європейська зовнішня політика була проаналізована та концептуалізована. Теорія європейської інтеграції, однак, не включає в себе одну однорідну дослідницьку програму, а охоплює широкий спектр теоретичних підходів, які відрізняються за гносеологічними підґрунтями, онтологічними припущеннями та аналітичними фокусами. Класичні інтеграційні теорії, такі як неофункціоналізм та міжурядовий, які виникли в 1950-х і 1960-х роках, головним чином намагалися пояснити результат інтеграційного процесу. Починаючи з 1980-х років дослідницький інтерес вчених-інтеграторів певною мірою перемістився в бік аналізу системи управління, що виникла з

процесу європейської інтеграції. З точки зору онтології та епістемології, підходи, які значною мірою ґрунтуються на раціоналізмі та позитивістській концепції науки, такі як міжурядовий та неофункціоналізм, протягом тривалого часу розглядалися як домінантні точки відліку в теорії європейської інтеграції. Постпозитивістський поворот у теорії міжнародних відносин у 1980-х і 1990-х роках також сприяв появі конструктивістських та критичних підходів до європейської інтеграції і, таким чином, диверсифікації епістемологічних та онтологічних припущень, що призвело до різноманітної суміші теоретичних підходів. і концептуальні лінзи в теорії європейської інтеграції [].

Хоча дослідження регіональної інтеграції спочатку зосереджувалося на питаннях безпеки, зокрема на питанні, чи є регіональні організації більш спроможними вирішувати конфлікти між сусідніми державами, ніж універсальні організації, поява процесу європейської інтеграції у 1950-х роках перемістила увагу багатьох науковців на економічний вимір регіональної інтеграції []. Отже, і це не дивно, теорії європейської інтеграції в перші роки існування дисципліни зосереджувалися переважно на питаннях технічного та економічного співробітництва. Наприклад, Хаас і Ліндберг розробили теорію неофункціоналізму в основному як відповідь на створення Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського співтовариства []. Оскільки процес європейської інтеграції розглядався як взаємодія національної зовнішньої політики, зовнішня політика була ключовим аспектом теорії європейської інтеграції з самого початку. Щодо інтеграційної динаміки в питаннях безпеки та оборони, а також появу спільної європейської зовнішньої політики щодо позаєвропейського світу, теоретики європейської інтеграції залишалися відносно мовчазними. Той факт, що ранні спроби інтеграції у сфері зовнішньої політики та політики безпеки, такі як Європейське оборонне співтовариство, зазнали невдачі, ще більше сприяв відсутності значної уваги до цієї сфери. Заснування Європейського політичного співробітництва у 1970 р. спонукало до

створення значної кількості переважно описових звітів про європейську зовнішню політику. Закінчення холодної війни та мінливе міжнародне середовище, а також встановлення спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС за Маастрихтським договором викликали хвилю досліджень, які надали деякі концептуальні виклади європейської зовнішньої політики, деякі з них спираються на теорії європейської інтеграції. Проте, як зазначив Рой Х. Гінсберг наприкінці 1990-х, «теоретична робота з європейською зовнішньою політикою була мізерною порівняно з роботою над внутрішніми аспектами інтеграції» []. Відтоді, відбулося значне посилення роботи над європейською зовнішньою політикою з точки зору європейської інтеграції, частково завдяки створенню Європейської політики безпеки та оборони / Спільної політики безпеки та оборони та відносно швидкі темпи інтеграційної динаміки в рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки загалом, частково через розширення політичних сфер, у яких зовнішні наслідки внутрішньої політики привели до того, що ЄС позиціонував себе більш чітко на міжнародній арені, наприклад, екологічна політика, енергетична політика чи міграційна політика. Крім того, поява нових теоретичних підходів до європейської інтеграції, таких як ліберальний міжурядовий зв'язок, нові інституціоналізми та підхід до управління, посилила цю тенденцію.

Основними теоретичними підходами до вивчення європейської зовнішньої політики є: федералізм, неофункціоналізм, міжурядовий підхід, підхід до управління та аналіз мережі політики. Застосування нового інституціоналізму та соціального конструктивізму до вивчення європейської зовнішньої політики, а також літератури про європеїзацію, які зазвичай розглядаються як частина «мозаїки теорії інтеграції».

1. Федералізм.

Хоча федералізм має тенденцію означати різні речі для різних людей у різних контекстах у різний час, у федералістській теорії, яка застосовувалася до європейської інтеграції, можна визначити низку спільних рис. По-перше, федералізм має тенденцію бути нормативним, а не аналітичним, у тому сенсі,

що це більше обговорення того, чому суверенні держави мають утворити федерацію, а не пояснення того, чому вони можуть це зробити. По-друге, федералісти в цілому погоджуються, що «національні держави втратили свої права власності, оскільки вони не можуть гарантувати політичну та економічну безпеку своїх громадян» []. По-третє, федерація, яка характеризується розподілом влади між двома або більше рівнями влади, федеральним ядром та його складовими одиницями, де центральна влада діє безпосередньо на громадян, має виникнути в результаті добровільної передачі повноважень від конституційних членів, а не шляхом застосування сили. Таким чином, федералізм загалом розглядався як спосіб об'єднання раніше окремих автономних територіальних одиниць для створення нової форми союзу з центральною владою, в якій одиниці зберігають певні повноваження.

Що стосується європейського проекту, то серед федералістів була певна згода, яким має бути результат: в кінцевому підсумку федеративна держава або європейська федерація мала бути суверенною державою, в якій центральний уряд включає регіональні одиниці у свою процедуру прийняття рішень. Федералісти суттєво розрізнялися у способах створення федеративної європейської держави. Класичні федералісти, як правило, віддавали перевагу швидкому конституційному підходу: з цієї точки зору інтеграція розглядається як драматичний акт конституційної революції, ініційована політичними елітами та вирішена за допомогою формальних правил. Для Спінеллі та Россі – як зазначено у Вентотенському маніфесті – інтеграцію слід культивувати як широкий народний рух. Це вважалося необхідним для тиску на еліти з метою передачі влади вищій владі. Без такого народного тиску федеральний уряд не мав би легітимності. У «поступовому» або «функціональному» федералізмі Моне інтеграція не є результатом радикальних змін, а поступовим процесом налагодження функціональних зв'язків між державами в тих областях, де національний суверенітет не був поставлений під сумнів [].

Федералістська теорія європейської інтеграції відносно мовчазна щодо європейської зовнішньої політики. Проте деякі твердження були зроблені вченими, які працюють у федералістській традиції, або можуть бути виведені з їхніх теоретичних положень. По-перше, досягнення спільної зовнішньої політики, політики безпеки та оборони є основною метою федералістського проекту. Ця політика, як правило, зарезервована за центральним урядом, оскільки федерація повинна мати остаточний контроль над інструментами безпеки та насильства, щоб запобігти конфлікту між підрозділами. Тому не дивно, що провал першого проекту створення Європейського оборонного співтовариства разом із Європейським політичним співтовариством у 1954 році до певної міри послабив федералістський рух. Федералісти-теоретики загалом оптимістично інтерпретували кроки, зроблені від Європейського політичного співробітництва через Спільну зовнішню політику та політику безпеки до спільної політики безпеки та оборони, як рух до більш федеративної Європи [1].

З точки зору політики розширення, федералізм підкреслив проблему збереження єдності та різноманітності як у політиці, так і в установах ЄС.. Існує мало чітких емпіричних робіт з федералістської точки зору, які зосереджені особливо на європейській зовнішній політиці. Одним з небагатьох винятків є дослідження Камфера [2]. Він змальовує цю політичну сферу як поле, яке широко переплітається між національним і наднаціональним рівнями і яке виходить набагато за рамки класичного форуму для дипломатичної координації; для нього це є ознакою формування федеративної держави. Однією з критики федералістської теорії є її надмірна зосередженість на кінцевому продукті інтеграції, без достатнього розширення способів досягнення цієї мети.

2. Неофункціоналізм

Ця відсутність суттєвого висвітлення динаміки інтеграції була подолана вченими-неофункціоналістами, наприклад, Хаасом та Линдбергом. Основні неофункціоналістські припущення можна узагальнити таким чином:

- інтеграція розуміється як процес. Неявним у понятті процесу є припущення, що процеси інтеграції розвиваються з часом і набувають власної динаміки;
- регіональна інтеграція характеризується численними, різноманітними та мінливими акторами, особливо наднаціональними, які також створюють коаліції між урядами/бюрократами;
- рішення приймаються раціональними та корисливими суб'єктами, які мають здатність вчитися на своєму досвіді спільного прийняття рішень, а також змінювати свої уподобання;
- поетапному прийняттю рішень надається перевага над грандіозними проектами [].

Було визначено три типи поширення: функціональний, політичний та культивований. Функціональний побічний тиск виникає тоді, коли початкову мету можна забезпечити лише вжиттям подальших інтегративних дій. Основою розвитку цього тиску є взаємозалежність секторів політики та проблемних сфер. Окремі сектори та проблеми мають тенденцію бути настільки взаємозалежними в сучасних державах та економіках, що їх важко відокремити від решти. Таким чином, функціональний тиск охоплює різні ендогенні взаємозалежності, тобто напруженість і суперечності, що виникають всередині або тісно пов'язані з проектом європейської інтеграції, його політикою, та політикою, що спонукає політиків робити додаткові кроки інтеграції для досягнення їх початкові цілі. Політичний перелив містить у собі процес, завдяки якому національні еліти починають усвідомлювати, що проблеми, що становлять значний інтерес, не можуть бути ефективно вирішені на внутрішньому рівні. Це має призвести до поступового процесу навчання, коли еліти змінюють свої очікування, політичну діяльність і, за словами Хааса, навіть лояльність до нового європейського центру. Отже, національні еліти прийдуть, щоб сприяти подальшій інтеграції, додаючи таким чином політичний стимул до процесу. Хаас зокрема зосереджував увагу на тиску з боку неурядових еліт. Ліндберг,

зі свого боку, надавав більшого значення ролі урядових еліт і процесів соціалізації, які, як правило, сприяли формуванню консенсусу між урядами-членами. Це в кінцевому підсумку призведе до більш інтегративних результатів. Культивованій побічний ефект стосується ролі наднаціональних інституцій, які, піклуючись про збільшення власних повноважень, стають агентами інтеграції, оскільки вони, ймовірно, отримають користь від прогресування цього процесу. Після встановлення вони, як правило, ведуть власне життя, і їх важко контролювати тим, хто їх створив. Наднаціональні інституції можуть сприяти процесу інтеграції різними засобами: наприклад, діючи як політичні підприємці, або через рекламні посередницькі угоди, що розривають угоди за межами найменшого спільного знаменника [].

Самі неофункціоналісти досить мало акцентували увагу на інтеграції у сфері зовнішньої політики. Хаас говорив про необхідність співпраці між державами-членами в міжнародних економічних інститутах, таких як ГАТТ і ОЕСЕ. Він визначив побічний тиск, що випливає з митного союзу, внутрішньої інтеграції в цілому, а також конкретних правил та норм міжнародних інституцій, про які йдеться. Хаас був більш скептично налаштований, коли мова йшла про те, що інтеграція поширюється на військові та оборонні питання, які «не виявляють тісної спорідненості з інтеграцією, якщо це не стосується пов'язаного з цим питання заощадження та розподілу ресурсів для заходів із забезпечення добробуту» [].

Пізніше Шміттер сформулював більш загальне неофункціоналістське обґрунтування зовнішньополітичного співробітництва між державами-членами. Після того, як проект регіональної інтеграції розпочнеться і буде розроблено спільну політику, «учасники» будуть змушені – незалежно від їхніх початкових намірів – прийняти спільну політику щодо третіх сторін, які не є учасниками. Члени будуть змушені виробляти колективну зовнішню позицію (і в цьому процесі, ймовірно, все більше покладатимуться на це нові центральні інституції)» []. Шміттер вказує на стимул формування спільних позицій та політики для підвищення спроможності Співтовариства щодо

колективних переговорів щодо зовнішнього світу, а також на мимовільні мотиви, такі як вимоги зовнішнього середовища, що реагує на успішні події в рамках проекту регіональної інтеграції. Гіпотеза екстерналізації Шміттєра була розширена Німаном і названа «екзогенним переливом». У подальшій літературі неофункціоналізм не використовувався широко для концептуалізації та пояснення європейської зовнішньої політики.

3. Міжурядування.

Міжурядовці висувають гіпотезу, що розвиток європейської інтеграції визначається інтересами держав і результатами переговорів з ЄС. Інтеграція відбувається лише за умови постійного перевищення вигравів і втрат для національних держав. Таким чином, це розглядається як зміцнення національної держави, оскільки воно відбувається відповідно до її правил. У той час як для міжурядових організацій уряди є головними дійовими особами, роль наднаціональних інституцій применшується. Уряди передають суверенітет лише інституціям, де потенційні спільні вигоди є великими, але зусилля, спрямовані на забезпечення виконання інших урядів за допомогою децентралізованих засобів, ймовірно, будуть неефективними. Наднаціональним інституціям відмовлено в будь-якому значному незалежному підприємстві, і вони підлягають змінам урядами-членами.

У своєму ліберальному міжурядовому звіті Моравчик розробив міжурядовий підхід. Він відійшов від класичного міжурядування, який розглядає національні інтереси, що виникають у контексті сприйняття державою свого відносного положення в державній системі. Натомість Моравчик розглядає національні переваги, що виникають у контексті внутрішньої політики держави. Переваги впливають із динамічних політичних процесів у внутрішній політиці. Однак основне джерело інтеграції полягає в інтересах самих держав і відносній владі, яку кожна бере на стіл переговорів. Отже, подальша інтеграція можлива, коли найпотужніші держави-члени бачать, що їх інтереси найкраще задовольняються через таке підприємство [].

З точки зору європейської зовнішньої політики, класичні міжурядовці дуже скептично ставилися до перспективи інтеграції, оскільки ця сфера політики вважалася «високою політикою», тобто близькою до серця національного суверенітету. «Коли функції стосуються невимовних і невідчутних питань «високої політики», коли на карту поставлені велич і престиж, ранг і безпека, панування та залежність, ми повністю перебуваємо в сфері традиційної міждержавної політики» []. Ефективне співробітництво залежить від зближення національних інтересів, але у сфері зовнішньої політики таке зближення вважалось досить малоімовірним, оскільки держави, як правило, мають дуже різні інтереси в цій політиці, наприклад, що впливають із різної геополітичної та системної прив'язаності, оскільки результатом чого Гофман бачить «логіку різноманітності» у сфері європейської зовнішньої політики []. Під час холодної війни країни-члени Співтовариства переслідували різні зовнішньополітичні інтереси щодо європейської безпеки та оборони. Хоча де Голль намагався кинути виклик американській опіці, інші країни-члени не були готові перевірити гегемонію США і, таким чином, ризикувати втратити її захисну силу. Ситуація змінилася після того, як залізна завіса була знята і потреба в захисті США істотно ослабла. Як наслідок, основні переваги політики безпеки та оборони між державами-членами, у тому числі Великобританією, Німеччиною та Францією, суттєво зблизилися, що зробило можливим дещо тіснішу співпрацю в цій сфері [].

4. Підхід до управління.

Хоча поняття «урядування» вперше було висвітлено у сфері досліджень державного управління і, таким чином, не представляє теорію європейської інтеграції як таку, такі поняття, як «багаторівневе управління», «зовнішнє управління» і «мережеве управління», а також підхід «європеїзація» сьогодні фігурують серед основних теоретичних підходів у дослідженні європейської інтеграції [].

З початку 1990-х років підхід до управління часто використовувався для аналізу та пояснення процесу формування та реалізації політики в Європейському Союзі. Незважаючи на велику різноманітність різних теоретичних напрямків і різний діапазон сфер застосування, більшість теоретичних основ, які базуються на підході до управління, мають дві спільні риси: по-перше, основна аналітична увага приділяється дослідженню впливу політичної системи ЄС, щодо процесів прийняття рішень та реалізації політики на європейському та внутрішньому рівнях.. По-друге, підхід до управління має позицію, орієнтовану на агенції, яка переходить від орієнтованого на державу погляду на міжнародну та європейську політику до точки зору, яка також враховує роль недержавних акторів у процесах формулювання та реалізації політики. Відносини між державними та недержавними акторами характеризуються як неієрархічні та взаємозалежні.

Що стосується політики в Європейському Союзі, концепція багаторівневого управління передбачає, що компетенція та повноваження щодо прийняття рішень належать не виключно урядам країн-членів ЄС, а також поділяються наднаціональними інституціями, такими як Європейська комісія, Європейський парламент та Європейський суд, і розподіляються на різних рівнях - наднаціональний, національний та регіональний.

Сміт, наприклад, демонструє застосовність концепції багаторівневого управління до Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Багаторівневе управління визначається як розподіл повноважень «між інституціоналізованою, ієрархічно структурованою групою акторів з різним ступенем єдності/узгодженості, прихильності до норм ЄС та ресурсів влади» []. Сміт називає багаторівневе управління Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ідеальним типом і визначає умови, за яких прийняття рішень наближається до цього ідеального типу. Зокрема, він наголошує на чотирьох основних умовах, які впливають на схильність до «оптимального» багаторівневого управління:

- властиві характеристики питання політики, що розглядається, зокрема часові рамки та ступінь насильства;
- етапи в цикл формування СЗПБ;
- новизна політичного рішення, тобто чи надається можливість покладатися на створені постійні робочі групи;
- загальні характеристики країн-членів ЄС, наприклад, ідеологія уряду, урядова єдність, та конкретні ситуації на внутрішньому рівні, наприклад, великі політичні події, скандали та кризи.

Як наслідок, автор приходить до висновку, що через взаємодію численних змінних як на європейському, так і на внутрішньому рівні, «як ідеальний тип багаторівневого управління в Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки, безумовно, важко досягти» []. Тим не менш, основним внеском дослідження Сміта є розробка теорії формування зовнішньої політики ЄС, яка дає правдоподібне пояснення зростаючої зміни внутрішньої зовнішньої політики як прямого ефекту національної участі у зовнішній політиці ЄС та появи ставлення до вирішення проблем і кілька ключових норм, таких як регулярне спілкування та консультації в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, явища, які міжурядові підходи не можуть адекватно охопити.

У подібному ключі Йоахім і Дембінські стверджують, що формування зовнішньої політики ЄС більше не є таким державоцентричним, як припускає міжурядовий принцип. Вивчаючи можливості та межі політичної участі неурядових організацій у Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки з точки зору управління, автори демонструють, що неурядові організації сприяли встановленню специфічних правил і норм у Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки. Як показує їхній аналіз інституціалізації Європейського кодексу поведінки щодо експорту зброї, неурядові організації відіграли важливу роль у внесенні питання загальноєвропейського режиму контролю експорту зброї на порядок денний міністрів закордонних справ ЄС, а також у конкретизації положень Кодексу. За допомогою механізмів обміну

інформацією, символічних дій та риторики неурядові організації також сприяли притягненню урядів держав-членів до відповідальності та заохочували їх підвищувати прозорість своїх угод про зброю з третіми країнами.

5. Аналіз мережі політики

З підходом до управління пов'язаний аналіз політичних мереж, який поділяє основне припущення підходу до управління щодо неієрархічної та поліцентричної природи політичної системи ЄС. За словами Петерсона, політичні мережі найкраще можна визначити як «арену для посередництва інтересів урядів та груп інтересів» []. Термін «мережа» означає, що група учасників, які представляють кілька організацій, взаємодіють один з одним і обмінюються інформацією та ресурсами. «Посередництво» означає, що мережі зазвичай є налаштуваннями для гри на ігри з позитивною сумою; вони сприяють примиренню, врегулюванню чи компромісу між різними інтересами, які мають відношення до результатів у певному секторі політики». Отже, термін «мережа» відноситься до слабо зв'язаного та неієрархічного формування суб'єктів, яке слугує платформою для обміну інформацією та прийняття рішень у певній сфері політики. Основне припущення, що лежить в основі аналізу мережі політики, полягає в тому, що результати розробки політики не можна повністю пояснити, посилаючись на сукупність уподобань держав, а скоріше вказуючи на внутрішню структуру тих мереж політики, які наділені компетенцією прийняття рішень у певному сектор політики.

У сфері європейських зовнішньополітичних досліджень аналіз мережі політики рідко використовується як теоретичний підхід і часто лише в поєднанні з іншими теоретичними перспективами. Краманн використовує перспективу багаторівневої мережі для аналізу європейської зовнішньої політики, яку вона досить широко визначає як «рішення та дії основних європейських держав та їх багатосторонніх організацій» []. Щоб підсилити пояснювальну силу мережевого підходу британської політики, Краман

модифікує його, додаючи реляційну концептуалізацію влади та підхід до раціонального вибору, щоб пояснити поведінку мережевих акторів. Зокрема, Краман стверджує, що результат процесу прийняття рішень у мережах за межами транснаціональних і трансурядових кордонів визначається здатністю акторів, що максимізують корисність, змінювати переваги своїх партнерів у спосіб, який сприяє їхнім стратегічним інтересам. У трьох ретельно проведених тематичних дослідженнях з конкретних політичних питань у зовнішній політиці Європейського Союзу, трансатлантичної спільноти та Великобританії вона переконливо демонструє корисність цього підходу для розуміння процесу формування європейської зовнішньої політики. Зосередження уваги на процесах встановлення порядку денного, прийняття рішень та реалізації в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки, ілюструють додаткову цінність аналізу мережі політики для розуміння спільних дій Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Зокрема, у випадку Адміністрації Європейського Союзу в Мостар, автори демонструють, що на всіх етапах політичного циклу експерти та спеціалісти з широкого кола різних установ, таких як Рада з загальних питань, Комісія, Європейська Парламент, країни-члени, ОБСЄ та НАТО формували процес прийняття рішень та сприяли наданні ресурсів, необхідних для виконання рішень, прийнятих ЄС. Крім того, випадок Мостара характеризувався «нестратифікованим політичним процесом, подібним до мережі, який характеризується неієрархічним прийняттям рішень», що є типовою рисою управління в мережах політики [1].

Отже, сфера досліджень європейської зовнішньої політики характеризується великою різноманітністю теоретичних підходів та концептуальних лінз (теорія європейської інтеграції, аналіз зовнішньої політики, теорія міжнародних відносин). Подібним чином це стосується літератури, яка досліджує європейську зовнішню політику з точки зору теорії європейської інтеграції. З 1960-70-х років до кінця 1990-х років, коли динамічний прогрес у рамках Спільної зовнішньої політики та політики

безпеки ЄС та Європейської політики безпеки та оборони/ Спільної політики безпеки та оборони почали вказувати на те, що скептицизм міжурядових організацій щодо перспективи інтеграції у зовнішньополітичній сфері був принаймні частково не виправданим, ми спостерігаємо розквіт досліджень, які спираються на підхід до управління та нову інституціоналістичну теорію для аналізу європейської зовнішньої політики у всіх її аспектах, але ми також спостерігаємо часткове відродження неофункціоналістських підходів.

Окрім федералізму, який більше обговорює європейську інтеграцію з нормативної точки зору, теорії та підходи зосереджені на поясненні процесів та результатів співпраці у сфері Європейської зовнішньої політики, замість зосередження на її ефективності та впливі. Іншими словами, Європейська зовнішня політика в першу чергу розглядається як залежна змінна, зокрема, неофункціоналістські та міжурядові рахунки, а також аналіз мережі політики та новий інституціоналізм. Підхід до управління, зокрема література про «зовнішнє управління», може бути винятком із цього спостереження, оскільки він також зосереджується на тому, як побудова системи управління Європейської зовнішньої політики впливає на зовнішні суб'єкти та процеси ЄС.

На відміну від класичних теорій аналізу зовнішньої політики та міжнародних відносин, а також деяких міжурядових розрахунків європейської інтеграції, більшість теорій європейської інтеграції підкреслює важливість чітко європейських факторів, таких як наднаціональне підприємництво, специфічні Європейські структури прийняття рішень та системи управління або існування загальноєвропейських норм та ідей. У той час як теорія європейської інтеграції, за частковим винятком класичного міжурядового режиму, надає пріоритет ендогенним факторам, тобто акторам і процесам, для пояснення результатів і результатів європейської зовнішньої політики, теорії міжнародних відносин, наприклад, неореалізм, мають тенденцію пояснювати Європейську зовнішню політику, вказуючи на екзогенні фактори, такі як силові сузір'я в міжнародному середовищі.

Теорії європейської інтеграції дають нам суттєве уявлення, коли йдеться про еволюцію європейської зовнішньополітичної співпраці з часом. Як показав наш огляд літератури, теорії європейської інтеграції переважно зосереджуються на політичному аспекті європейської зовнішньої політики, тобто на аналізі процесів прийняття рішень та формування політики. Як наслідок, теорія європейської інтеграції може дати відповідь на питання, чому європейське зовнішньополітичне співробітництво розвивалося саме історичним шляхом, а не іншим. Теорії європейської інтеграції сприяють нашому розумінню того, які суб'єкти керують інтеграційними процесами у сфері зовнішньої політики та якими каналами та механізмами вони це роблять. Зокрема, підхід до управління, аналіз політики та мережі, а також неофункціоналізм виходять за межі міжурядових концептуалізацій формування зовнішньої політики як процесу, де домінує виключно держава, і підкреслюють залучення недержавних акторів на різних рівнях у процесі прийняття рішень. Отже, вони дають більш детальну картину складної реальності європейської зовнішньої політики.

Теорія європейської інтеграції, головним чином через міжурядову теорію, також має потенціал для пояснення європейських зовнішньополітичних нерішень і бездіяльності. Поняття «свідомості суверенітету» та «внутрішніх обмежень» можуть бути отримані з робіт Гофмана та Моравчика відповідно для врахування подібних до статус-кво або дезінтегративних результатів. Щодо пропозицій щодо майбутніх досліджень, теорії європейської інтеграції можна було б більш чітко використати, щоб зрозуміти, як політичні зміни в різних сферах європейської зовнішньої політики – таких як політика розвитку, зовнішня економічна політика, міграційна політика чи політика безпеки – переплітаються та взаємно впливають один на одного. Такі концепції, як функціональне поширення, зв'язок проблем або управління мережею, можуть стати корисними відправними точками для теоретизації механізмів, за допомогою

яких встановлюються міжсекторні взаємозалежності та як вони розвиваються.

Дослідження побудоване за проблемно-хронологічним принципом, та поділено на загальнонаукові та спеціальні методи.

Серед загальнонаукових методів, було використано: метод історизму. У першому розділі простежено процес еволюції теорії європейської інтеграції від неофункціоналізму та міжурядового підходу до підходу до управління та нової інституціоналістичної теорії. У другому розділі досліджені етапи створення Вишеградської четвірки, а також вступу країн Вишеградської групи до ЄС. У третьому розділі розглянуто відносини України з ЄС з 2017 та робиться детальний аналіз останніх двох років відносин.

Метод аналізу та синтезу використовується для визначення поняття «інтеграція» за відповідними ознаками, розгляду теоретичних підходів до поняття «євроінтеграція» в першому розділі. А також у дослідженні відносин Вишеградська четвірка-ЄС в другому розділі й Україна-ЄС в третьому.

Порівняльний аналіз було використано в першому розділі для відображення відмінності підходів до європейської інтеграції. Також у другому розділі, де відбувалось дослідження співпраці Вишеградської четвірки з ЄС на аналіз її щільності. Третій розділ містить інформацію статистичних даних про прихильність українців до євроінтеграції, а також щільність економічних зв'язків України з ЄС.

Системний підхід та структурно-функціональний аналіз розглядають інтеграцію як процес, згідно з якою формуються нові течії та підходи у першому розділі, інституціональний метод було застосовано для аналізу інституційних основ.

Застосування під час проведення дослідження прогностичного методу дало змогу надати оцінку майбутнім процесам в відносинах України з Європейським союзом при подоланні фінансових та правових проблем.

Серед спеціальних методів було використано контент-аналіз у другому та третьому розділі. А саме оброблено дані з різних інформаційних джерел, як вітчизняних так і зарубіжних, стосовно відносин Вишеградської четвірки з ЄС та України з ЄС.

Метод casestudy розглядаються особливості використання ресурсної бази (військові сили, військова техніка, фінанси, інвестиції, робоча сила, інтелектуальні вливання).

Метод аналізу статистичних даних присутній в другому та третьому розділі, де подається громадська думка статистичних даних де наведена інформація думки громадян країн Вишеградської четвірки та українців щодо вступу до ЄС. А також проілюстровані економічні показники даних країн в процесі євроінтеграції .

Нормативно-ціннісний метод був використаний для аналізу та оцінки законодавчої та нормативно-правової бази дослідження, а саме, двосторонні документи ЄС, акти між Вишеградською четвіркою та ЄС, правові акти та документи України по відношенню до ЄС

Для узагальнення отриманих результатів і формулювання висновків використовувався абстрактно-логічний підхід.

1.2 Історіографічна база дослідження.

Стан наукової вивченості з даної теми можна класифікувати за проблемним принципом.

Перша група включає роботи, які розглядають процеси інтеграції та євроінтеграції безпосередньо. Не існує загальноприйнятого визначення інтеграції як такого. Дослідники та авторські колективи по-різному трактують регіональну інтеграцію. Виокремимо праці таких фахівців, як. Гінсберг Рой Х. [], Голікова А [], Діденка С. [], Ендерс Альміри, Ендерса Зено, Гофмана Матіаса []. Кваші О. С, Синякової А. В. [], Лівенцева та

Харламова [], Мариніної С. В. [], Молле [], Назарова М. І. [], Рєзнікової А. А. [], Сміт [], Спінеллі [], Хаас [], Якубовський [].

Молле у своїй роботі «Економіка європейської інтеграції. Теорія, практика, політика» трактує інтеграцію як «поступове усунення економічних бар'єрів між незалежними державами, внаслідок чого домогосподарства цих країн починають функціонувати як єдине ціле. Економічна інтеграція сама по собі не є метою, а служить найвищим цілям, як економічного, так і політичного порядку». Це може включати добробут держави та її громадян, права людини, демократію тощо. За Молле, найвищим етапом інтеграції є «повний союз», коли відбувається повне об'єднання домогосподарств країн-членів, внаслідок чого вони починають функціонувати як федерація чи конфедерація [Molle, W. (2001). *The Economics of European Integration. Theory, Practice, Policy*. Aldershot, Ashgate, 42(4), 461-491. Retrieved from <https://www.amazon.com/Economics-European-IntegrationTheory-Practice/dp/075462188X> (accessed on November 9, 2019).].

«Регіональна економічна інтеграція» Харламова та Лівенцева пояснює регіональну економічну інтеграцію в цілому як «процес поступового об'єднання домогосподарств низки країн, у результаті якого формується новий цілісний економічний організм – міжнародний економічний комплекс»/[Kharlamova, V. N., & Liventsev, N. N. (2002). *Regionalnaya ekonomicheskaya integratsiya*].

До другої групи зараховано роботи, що стосуються дослідженню Вишеградської четвірки, її історії, трансформації та перспектив. Серед досліджень вирізняються студії робіт Бальцерович Л. «Підсумки реформ в країнах Східної Європи» [], Джунейд П. «Демократичний відступ у Вишеградській четвірці: вивчення ліберального повороту» [], Кудрова В. М. «Економіка Європи в міжнародних зіставленнях» [], Пшибильський В. «Справжня трагедія Центральної Європи» [], Сидоренко В. Н. «Хронологічна характеристика портфельних інвестицій в країни Східної Європи на прикладі Угорщини»[].

До третьої групи літератури із запропонованої теми відносимо праці авторів, предметом вивчення яких стало саме вивченню євроінтеграційного процесу Вишеградської групи, причин та наслідків вступу цих країн до ЄС. Байда П. «Вишеградська група в архітектурі безпеки Європи» [], Баверова Г. «В4 та європейська інтеграція» [], Бакслі Н. та Фой Г. «Вишеградська четвірка: східні критики ЄС» [], Міхай М. «Вишеградська група: модель регіональної інтеграції для просування процесу європеїзації в Центральній та Східній Європі» [], Паасі А. «Відродження «регіону» та «регіональної ідентичності» теоретичні перспективи та емпіричні спостереження щодо регіональної динаміки в Європі» [].

Четверта група представляє собою роботи, яка досліджує відносини України з Європейським союзом. До неї відносяться праці Бабенко В., Білецька Я., Ханна Пеляк Х. «Україні-ЄС: економік інтеграцион стратегій» [], Багатеренко, Бакал, Винокурова та ін. «Проблеми та перспективи Європейської інтеграції України» [], «Національне виробництво та економіка в умовах реформування: стан та перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції» Левицької та Смагло, Хрущук, Т. В. «Європейський напрям зовнішньої політики України на сучасному етапі» [], Чекаленко, Л. Д. «Нові визови європейської та євроатлантичної інтенрації як застереження для України» [], Чистіліна, Д. К. «Еволюційний розвиток світової економіки та інтенрації України» [] та ін..

Метою статті Бабенко В., Білецька Я., Ханна Пеляк Х. «Україні-ЄС: економік інтеграцион стратегій» є визначення перспектив української інтеграційної стратегії в сучасному глобальному просторі, зокрема її євроінтеграційної стратегії. Проаналізовано стан та перспективи економічної інтеграції України до ЄС та досліджено процес еволюції української зовнішньої політики в європейському напрямку. Проаналізовано можливе потенційне членство України в ЄС на основі характеристик сучасного стану відносин між Україною та державами-членами. Було передбачено багатовекторний інтеграційний курс до ЄС з метою ефективного оновлення

української економіки; Проаналізовано позитивні та негативні сторони вступу України до інтеграційного об'єднання. У статті запропоновано заходи щодо практичної реалізації інтеграційних намірів України на основі аналізу низки документів українського законодавства у сфері зовнішньої та внутрішньої політики. У статті «Національне виробництво та економіка в умовах реформування: стан та перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції» Левицька та Смагло досліджували проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС. У своїх дослідженнях вони зазначали, що розвиток відносин з Європейським Союзом у довгостроковій перспективі має залишатися пріоритетом зовнішньоекономічної політики України. Основні зусилля мають бути спрямовані на інтеграцію України в загальноєвропейський економічний простір шляхом розширення доступу українських товарів на європейські ринки, усунення економічних бар'єрів у торгівлі та поглиблення виробничої кооперації [http://sophus.at.ua/publ/2015_10_30_kampodilsk/sekcija_section_3_2015_10_30/integracija_ukrajini_do_es_problemi_ta_perspektivi/104-1-0-1577].

Робота Багатеренко, Бакал, Винокурова та ін. «Проблеми та перспективи Європейської інтеграції України» вважають, що для України євроінтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної незрілості, залучення іноземних інвестицій та інноваційних технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників та виходу на світові ринки [<http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/5915/6665>].

«Місце та перспективи України в міжнародному інтеграційному просторі» досліджували Бабенко, Пасмор, Панкова, Сидоров. Отримані в результаті аналізу стану розвитку інтеграційних процесів і сформовані авторами показники дозволили оцінити соціально-економічний стан країн з точки зору міжнародної інтеграції та створити сценарії розвитку інтеграційних процесів. Таким чином, були сформовані стратегічні напрями розвитку інтеграційних процесів для України [Babenko, V., Pasmor, M.,

Pankova, Ju., & Sidorov, M. (2017). The place and perspectives of Ukraine in international integration space. *Problems and Perspectives in Management*, 15(1), 80-92. [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15\(1\).2017.08](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15(1).2017.08)]

1.3 Джерелознавча основа дослідження

Для досягнення поставленої мети та вирішення задач необхідно залучення широкої джерельної бази.

Перша група містить нормативні документи безпосередньо Європейського Союзу: Римський договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 року [], Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі 1951 року [], Гельсінський договір про співпрацю між Данією, Фінляндією, Ісландією, Норвегією та Швецією 1962 року [], Договір про створення Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі 1991 року [], Договір про створення об'єднання Бенілюкс, а також Робочий документ Європейської Комісії до Комунікації «Східне партнерство» від 03.12.2008 [], Робочий документ Європейської Комісії. Додаток до Повідомлення Європейської Комісії для Ради ЄС та Європейського Парламенту про посилення європейської політики сусідства (Брюссель, 04.12.2006) [], Повідомлення Європейської Комісії «Прокладаючи шлях для запровадження нового Інструмента відносин з країнами-сусідами» [], та ін..

До другої групи відносяться правові акти та документи країн Вишеградської четвірки. Декларація 1991 року про співпрацю трьох держав (Чехословаччини, Угорщини та Польщі) [], Додаток до Змісту Вишеградської співпраці [], Декларація 2004 року прем'єр-міністрів Чеської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки про співпрацю країн Вишеградської групи [], Братиславська декларація 2011 р. [], Угода голів парламентів країн Вишеградської групи з інституціоналізації співробітництва на парламентському рівні [], Декларація Прем'єр-міністрів

Чеської Республіки, Угорщини, Республіки Польща та Словацької Республіки з нагоди 30-річчя Вишеградської групи; Спільна декларація Вишеградської групи про взаємне співробітництво в цифрових проектах [], Спільна декларація міністрів сільського господарства Вишеградської групи та Болгарії, Хорватії, Румунії про можливості та виклики сільськогосподарських холдингів у світлі стратегії від ферми до вилки [], Спільна заява Вишеградської групи про майбутнє Східного партнерства [], Спільна декларація міністрів Чеської Республіки, Угорщини, Республіки Польща та Словацької Республіки, відповідальних за транспорт, розвиток та фонди ЄС, щодо проекту створення мережі високошвидкісних залізниць у Центральній Європі та його фінансування [] та інші.

Основу третьої групи представляють двосторонні акти між Вишеградською четвіркою та ЄС. Це такі документи як Декларація прем'єр-міністрів Чеської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Польща та Словацької Республіки про співпрацю країн Вишеградської групи після їх вступу до ЄС, Спільна декларація прем'єр-міністрів країн Вишеградської четвірки щодо ЄС від 10 червня 2005 р. [], Заява міністрів закордонних справ країн «Вишеград-4» та «Балтія-3» [], Спільна політична заява Вишеградської групи щодо зміцнення європейської політики сусідства [], Заява 5-го засідання комітетів національних парламентів країн Вишеградської групи у справах Європейського Союзу [], Спільна заява міністрів закордонних справ країн Вишеградської групи та Болгарії, Естонії, Литви, Латвії, Румунії та Швеції [], Декларація Будапештського енергетичного саміту В4+ [], Спільна декларація Німеччини та Вишеградської групи щодо політики південного сусідства ЄС [], Заява міністрів закордонних справ країн В4+ Східне партнерство [], В4 Спільна декларація щодо питань Європейської Ради [], Спільна заява міністрів закордонних справ В4 щодо Східного партнерства [] та інші.

Четверта група – це нормативно правові акти та документи двосторонніх відносин між Україною та ЄС. Серед них: Закон України від

21.09.2011 №3764-VI «Про ратифікацію Протоколу до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про Рамкову угоду між Україною та Європейським Співтовариством про загальні принципи участі України в програмах Співтовариства» [], Закон України від 06.03.2008 №137-VI «Про ратифікацію Угоди між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулюванням криз» [], Закон України від 15.01.2008 №117-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз» [], Указ Президента України від 19.12.2007 №1236/2007 «Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва» [], Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 №1242-V «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва» [], Закон України від 18.03.2004 №1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [], Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами [], План дій Україна – ЄС [] та ін..

До п'ятої групи відносяться статистичні дані: економічні показники та данні громадської думки. Статистичні звіти предоставлені Чеським статистичним управлінням, Словацькою службою статистики, СОТ-ЮНКТАД, Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та ін.

Таким чином, проведений огляд різноманітних документів та джерел засвідчує, що джерельна база є вичерпною та дозволяє в повній мірі висвітлити тему дослідження.

Висновки до розділу 1

Основною тенденцією сучасного типу суспільного історичного розвитку, який відповідає умовам глобалізації, є об'єднання окремих країн, регіонів та континентів у нову загальнопланетарну реальність. Глобальна інтеграція забезпечує форму єдності та цілісності сучасного людства, завдяки чому різні прагнення та інтереси держав можуть привести до глобальної єдності світу. Для більшості сучасних держав світу глобальна інтеграція є засобом геополітичної конкурентоспроможності, суспільної життєдіяльності та кристалізації умов національного розвитку. Саме тому кожна із національних держав має формувати та реалізовувати свою інтеграційну політику. В цьому плані важлива роль належить оптимізації інтеграційного процесу таким чином, аби він сприяв модернізації національної системи управління суспільним розвитком, а тим самим працював на підвищення авторитету держави у світі. Отже, сутність глобальної інтеграції якраз і полягає в тому, як за допомогою спільних зусиль забезпечити формування та розвиток єдиного соціально-економічного, політичного та культурного простору

Теорія європейської інтеграції дає огляд основних підходів до європейської інтеграції, від федералізму та неофункціоналізму до ліберального міжурядового, соціального конструктивізму, нормативної теорії та критичної політичної економії. Кожна теорія являє собою внесок у «мозаїку теорії інтеграції». Сам термін європейська інтеграція відображає неофункціоналістську передумову про те, що ми є свідками процесу, який має напрямом.

Неофункціоналізм, міжурядовий та постфункціоналізм покращують наше розуміння криз, які сформували ЄС протягом останнього десятиліття. Жодна з цих теорій не є фундаментально хибною або підлягає різкому спростуванню. Кожна з них забезпечує прямий погляд на європейську інтеграцію. Однак вони роблять це з протилежних точок зору,

використовуючи різні масиви доказів, щоб пролити світло на різні загадки. Кожна теорія дисциплінує міркування щодо поведінки ключових акторів, арен, на яких вони діють, і причинно-наслідкових механізмів, які пов'язують їхні дії з інституційними результатами. Замість того, щоб запитувати, яка теорія найкраща, автор порівнює внесок кожної теорії в пояснення багатогранних подій. Водночас єврокризу, міграційну кризу, Брексіт та нелібералізм можна розглядати як епізоди міжурядових переговорів, побічні ефекти та ідеологічний конфлікт. Неофункціоналізм, міжурядовий та постфункціоналізм, поряд з широким спектром інших теорій, які були застосовані до ЄС, можна і потрібно видобути для суперечливих гіпотез, які можна систематично перевіряти одна проти одної. Однак до цього може бути корисним задіяти теорію в її власних термінах і дослідити її корисну цінність у поясненні явищ, для яких вона не була розроблена, але які знаходяться в її полі зору.

Історіографічна та джерельна база є вичерпною та дозволяє в повній мірі дослідити та висвітлити тему дослідження.

РОЗДІЛ 2. Процес євроінтеграції країн Вишеградської четвірки

2.1. Особливості вступу країн Вишеградської четвірки до Європейського Союзу

Після революцій 1989 року стратегічним пріоритетом Центральної Європи була інтеграція до Європейського співтовариства та Організації Північноатлантичного договору. Центральноевропейські держави повернулися до демократичної Європи після 40 років радянського панування. У цій стратегічній структурі інтеграції із Заходом Центральної Європа була залучена до встановлення субрегіонального партнерства, щоб сприяти цьому процесу, а також попрощатися з минулим часів холодної війни. Вишеградська група є прикладом неінституційної організації, яка допомогла такому процесу.

Хоча субрегіональне співробітництво в Європі було налагоджено ще до падіння комунізму, тобто Група Бенілюксу та Північне співробітництво, поширення угруповань після 1989 року викликало потребу зрозуміти мету, потенціал та обмеження «дітей посади». – Епоха холодної війни.[ ] Коли Вишеградська група була утворена в 1991 році, її функція полягала в інтеграції в ЄС та покращенні взаємної співпраці, демократії та вільного ринкового капіталізму в пострадянській Центральній Європі. Група стала ексклюзивною основою для внутрішнього та зовнішнього субрегіонального співробітництва між чотирма центральноевропейськими державами-членами.

Хоча офіційна назва організації – «Вишеградська група», водночас, рівнозначно вживається інша – «Вишеградська четвірка» (В4 або V4). І тут, вдаючись до історії даної структури, варто зазначити відразу, що на початках це була «трійка», оскільки Чехословаччина виступала єдиним державним суб'єктом на переговорах про утворення нового об'єднання, що відбувалися 15 лютого 1991 р. в угорському місті Вишеград. Польща та Чехословаччина

були представлені президентами Лехом Валенсою та Вацлавом Гавелом відповідно, а Угорщину презентував прем'єр-міністр Йозеф Анталл.

Старт цьому процесу поклали «оксамитові революції» 1989 р., що відбулися в зазначених країнах. Це був форум трьох колишніх держав так званого «соціалістичного табору», які мали приблизно однаковий пострадянський спадок та досвід життя під «крилом» Радянської імперії. Вияв це мало як у практичній площині експериментів з формування планових економік, так і в досвіді невдалих спроб знайти своє майбутнє на європейській карті світу без СРСР, що були жорстоко придушені, а саме в Польщі та Угорщині в 1956 р., в Чехословаччині – 1968 р. Але ці країни об'єднувало не лише минуле, але і спільні інтереси в майбутньому – європейська інтеграція, шлях до якої пролягав у корінному зламі постсоціалістичного укладу практично у всіх сферах життя та через реалізацію ключових, нерідко болючих, але потрібних реформ.

Ці тези підтверджує прийнята на першій же установчій зустрічі 15 лютого 1991 р. Вишеградська декларація. Серед цілей країн-підписантів були вказані такі:

- повна реституція державної незалежності, демократії та свободи;
- подолання наслідків тоталітарної системи в соціальних, економічних та духовних аспектах;
- побудова парламентської демократії та забезпечення прав і свобод людини;
- створення сучасної вільної ринкової економіки;
- забезпечення надійної системи безпеки та ефективного законодавства.

Як Вишеградська декларація 1991 р., так і Маастрихтський договір 1992 р. про утворення Європейського Союзу, тобто інституціоналізація інтеграції в регіональному та глобальному європейському контексті, не могли не вплинути на становлення і вибір української держави, що 24 серпня 1991 р. відновила свою незалежність. Зокрема, у прийнятій Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. в розділі III пункті 2, що

присвячений регіональному співробітництву в Європі, вказано наступне: «Україна дотримуватиметься курсу на включення в співробітництво в рамках Центральноєвропейської ініціативи, прагнучим до підтримання контактів з Вишеградською групою» []. Ця задекларована позиція, попри свою безсумнівну важливість, вказує на те, що тодішня українська влада не ставила метою приєднання України до Вишеградської групи або більш активну і синхронізовану взаємодію з нею на шляху до Європи []. І це не дивно, адже в Україні, особливо в 1990-тих рр. тривав процес пошуку власної ідентичності, який був пов'язаний з нерішучістю у виборі вектору свого зовнішньополітичного розвитку. Держави колишнього соцтабору та країни Балтії з перших років здобуття незалежності твердо стали на шлях її утвердження та повернення до європейського дому, від якого на десятиліття штучно були відірвані. На відміну від них в Україні цей процес відбувався значно складніше і важче, адже тут такий відрив становив не кілька десятиліть, а кілька століть.

Тим часом, 1 січня 1993 р. припинила своє існування єдина Чехословацька республіка і Вишеградська група становила тепер чотири складових учасники. Загалом, можна виділити кілька етапів у розвитку Вишеградської групи та її співпраці з Україною. Перший етап припадає на 1991-2004 рр., від часу створення Групи та отримання Україною незалежності до вступу Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини до ЄС 1 травня 2004 р.

Розширення ЄС у 2004 році запровадило В4 як нове субрегіональне партнерство в рамках Європейського Союзу. Відтоді всі країни Вишеградської четвірки є повноправними членами ЄС і мають право брати участь у формуванні майбутнього ЄС.[] Згодом подібність країн Вишеградської групи з точки зору економічного профілю, географії та історії призвела до більшої усвідомлення того, як їхні інтереси всередині ЄС мають тенденцію перетинатися.

Під час чеського головування в В4 у 2003-2004 рр. співпраця поживалась, що знайшло своє відображення в декларації, прийнятій у Кромержижі у 2004 р.[] Він відображав членство в ЄС, віру в спільну європейську спадщину та розвиток європейської архітектури в рамках існуючих євроатлантичних інституцій. Інституції ЄС вважали цю групу важливою дійовою особою в політиці розширення ЄС, зберігаючи відкритий канал на схід.

Хоча європейська інтеграція була остаточним доказом легітимності мети і виклику країн Вишеградської групи, відбулися три значущі історичні події, які сприяли співпраці всередині Вишеградської четвірки.

По-перше, українська Помаранчева революція 2004 року, коли Росія почала відновлювати свою сферу впливу та відсічувати спроби Заходу розширити НАТО на свою колишню територію.[]

Потім, економічна криза 2008 року та криза боргу євро 2011 року, які довели країнам Вишеградської четвірки, що важковаговика ЄС не обов'язково були надійними партнерами. Послідовне прийняття політики жорсткої економії в ЄС та колективні зусилля (ЄС, ЄБРР, МВФ, ЄЦБ) з метою порятунку тодішньої неспокоїної центральноєвропейської економіки підсилили це припущення. Вишеградська група сприймала ЄС не як гарант економічного процвітання.

Нарешті, криза біженців і міграції 2015 року та результати референдуму щодо Брекситу 2016 року створили більш сприятливий контекст для В4 для зміцнення співпраці, але з іншими цілями, ніж у Декларації 2004 року. Більше не в контексті європейської інтеграції, а в контексті суверенітету та націоналізму, який суттєво вплинув і продовжує впливати на прийняття чинної інституційної структури ЄС [].

Сьогодні функція Вишеградської групи змінилася. Нині він характеризується надзвичайними прерогативами уряду, включаючи обмеження конституційних положень і верховенства права, до розвитку вільного та відкритого суспільства.[] Вона стала групою тиску гібридних

режимів, які сприяють тому, щоб ЄС базувався на суверенітеті та міждержавних процесах прийняття рішень. Функція пішла від проєвропейського співробітництва до диференціації інтересів окремих країн у конкретних стратегічних питаннях.

Вишеградська група пропонує своїм членам корисну модель для спільного обговорення, представлення та захисту спільних інтересів у регіональному та ширшому міжнародному політичному ландшафті.[] Успіх Групи можна оцінити шляхом аналізу підходу Вишеградської четвірки до ключових питань, наприклад, міграції та кризи біженців, процесу формування політики ЄС. [] Вишеградська група може діяти як «блок», використовуючи нинішній вакуум в управлінні ЄС та підтримуючи свої можливості мобілізації з однієї причини проти перерозподілу біженців та мігрантів по всьому ЄС, користуючись при цьому мільярдами коштів ЄС для економічного розвитку. Наприклад, прем'єр-міністр Віктор Орбан, щоб захистити Угорщину від імміграції, встановив розділовий паркан на кордоні з Сербією та Хорватією. У 2015 році понад 170 000 людей подали заяву про надання притулку в Угорщині, тоді як у 2017 році їх було близько 3 400.[]

Отже, повертаючись Вишеградської декларації, підписаної 15 лютого 1991 року, є чудовим засобом вимірювання відмінностей між Центральною Європою в 1989 і 2021 роках. Спільні цілі, перераховані на початку Декларації, були дуже суттєво виконані ще в 1999-2004 роках, і три десятиліття з моменту її підписання, безсумнівно, були найбільш процвітаючими для свободи, демократії та мирного співробітництва за всю історію держав, що підписали.

2.2. Результативність інтеграції до ЄС країн Вишеградської четвірки

Цілеспрямована реалізація положень Вишеградської угоди багато в чому визначила успішне проходження країнами підготовчого етапу до вступу

в Європейський союз. Саме як наслідок зробленого на підготовчому етапі сам процес входження в об'єднану Європу не став сильно болючим для цих країн. Хоча повністю уникнути проблем не вдалося.

Десять років перебування країн Вишеградської четвірки в складі Європейського союзу відзначені як стрімкими злетами, так і запаморочливими падіннями економіки [Додаток 1]. За даними європейської статистики в 2013 році ВВП на душу населення, розрахований за PPS, для Польщі стає 67% від середнього по ЄС, для Угорщини - 66%, для Словаччини - 71%. Якщо ж для розрахунку використовувати дані сайту ЦРУ, то це співвідношення виявиться трохи іншим: Чехія - 76%, Польща - 61%, Угорщина - 57% і Словаччина - 71%.

Зближення обумовлено більш швидкою динамікою ВВП в країнах Вишеградської групи в порівнянні з середніми даними по Союзу в цілому. Більш того, в перші роки вступ до ЄС позитивно позначилося на темпах приросту ВВП в Чехії, Польщі та Словаччині, особливо це помітно для останньої. І тільки в Угорщині спостерігається протилежна тенденція - темпи економічного зростання сповільнилися. Більш того, з 2007 року темпи приросту реального ВВП в Угорщині стали поступатися цим показником по ЄС в цілому.

Інтеграція нових країн в економіку Євросоюзу призвела до більшої залежності їх розвитку від загальноєвропейських тенденцій. Особливо яскраво це проявилось під час кризи 2009 року. Якщо криза 1998 року реально відчула тільки Чеська Республіка, то наслідки цієї кризи помітні в динаміці кожної країни. Найістотніше падіння ВВП спостерігалось в Угорщині і Словаччині, меншим воно було в Чеській Республіці. А ось Польща відчула тільки уповільнення економічного зростання. Таку відмінність у чутливості економік досліджуваних країн до світової динаміки можна, на наш погляд, пояснити глибиною інтеграції країн в європейську економіку. Останню, зокрема, можна вимірювати відношенням експорту до валового внутрішнього продукту. Для Угорщини в 2013 році цей показник

склав 97,2% (6,6% падіння ВВП під час кризи), Словаччини - 93% (падіння 5,3%), Чеської Республіки - 81,1% (падіння 2,9%) , Польщі -46,7% (зростання 2,6%). Ця залежність знаходить своє підтвердження і в часи другої хвилі кризи (2012-2013 роки): при скороченні ВВП ЄС на 0,4% в 2012 році, цей показник в Угорщині скоротився на 1,5%, а в Чеській Республіці - на 1% , що ще раз підтверджує важливість розвитку внутрішнього ринку для досягнення стабільного економічного становища країни.

Життя показало необґрунтованість багатьох прогнозів щодо прискорення інфляції, викликаній дією закону вирівнювання цін після підвищення ступеня відкритості ринків. Навіть вступ Словаччини з 1 січня 2009 року в зону євро не викликало сплеску інфляції. Більш того, всі ці роки в Польщі і в Чеській Республіці зростання споживчих цін було повільніше, ніж в Європейському союзі в цілому.

Також переглянувши щорічні звіти роботи В4, можна визначити основні результати її діяльності як в середині групи, так і у напрямку євроінтеграції.

1. Великі відмінності та двоїстість у ставленнях та інтересах. Хоча ця оцінка по суті залишається дещо приглушеною, останні суперечки не повинні затьмарювати позитивні результати процесу Вишеградської групи. Крім того, результат також залежатиме від очікувань щодо цієї ініціативи співпраці для Центральної Європи. У світлі цього необхідно пам'ятати про двоїстість, яка вже склалася навколо Вишеградського конгресу 1335 року. Ця історична довідка символічно створює сцену для саміту 1991 року. У той час королі Богемії, Угорщини та Польщі зібралися у Вишеграді, перш за все, щоб залагодити суперечки між ними, а потім спробувати побудувати союз, щоб мати більшу вагу на європейській арені. Ці подвійні цілі також можна знайти у Вишеградському процесі з 1991 року: метою є як заспокоєння відносин – традиційно складних і навіть конфліктних – між країнами-підписантами, так і більший вплив на інших гравців на європейській арені: СРСР, а потім Росію,

Німеччиною, особливо після возз'єднання, Європейським Союзом, США та НАТО тощо.

2. З точки зору «внутрішнього» аспекту Вишеградської співпраці, результат позитивний, але не вражаючий. Ситуація далека від аналогічного проекту регіональної інтеграції, наприклад, в Бенілюксі і ще далі від старих прагнень до центральноєвропейської федерації чи конфедерації, які могли б заповнити геополітичну прогалину, створену розпадом Австро-Угорської імперії. Однак це ніколи не було чітко зазначено як потенційна довгострокова мета. Хоча були натяки на цей тип амбіцій, зокрема з боку Вацлава Гавела у його зверненні до польського парламенту 25 січня 1990 року, воно було дуже швидко відкладено через національні та міжрегіональні політичні реалії, а також завдяки європейському політичному проекту, який суттєво зменшив переваги такої регіональної інтеграції. Якщо прийняти більш скромний підхід, здається очевидним, що Вишеградський процес допоміг покращити відносини між чотирма зацікавленими країнами, хоча б тому, що цей регулярний багатосторонній діалог ніколи не припинявся, незважаючи на інколи високу напруженість, яка виникала протягом 1990-х років і згодом: розпад Чехословаччини, напруженість проти останньої та Угорщини щодо дамби Габчико-Надьмарош, повторювана напруженість щодо угорської меншини в Словаччині та критика Віктором Орбаном Чехії та Словаччини щодо Бенеш де Бенеш у Словаччині, що стало юридичною базою для вигнання німців та угорців з Чехословаччини у 1945 р., чеський прем'єр-міністр Вацлав Клаус вважав за краще «йти самим», чітко виділяючись із «Вишеградського духу» в період з 1993 по 1997 рр.

Окрім заспокоєння напруженості, співпраця Вишеградської групи принесла певні відчутні переваги, символічним прикладом якої є підтримка Словаччини у її успішній спробі наздогнати процес інтеграції НАТО та ЄС після поразки Володимира Мечяра у 1998 році. Слід також згадати про інші досягнення: імплементацію Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю у 1993 році, скоординовані дії проти СРСР щодо розпуску СЄВ,

Варшавського договору та виведення Радянської Армії і навіть рівень координації на завершальній фазі переговорів про членство в ЄС.

Більше того, співпраця В4 породила низку ініціатив у ряді областей: внесок у Спільну політику безпеки та оборони із впровадженням, згідно з рішенням у 2012 році, бойової групи ЄС, «Вишеградська бойова група»; створення у 2016 році Вишеградського патентного інституту; і, перш за все, створення у 2000 році Міжнародного Вишеградського фонду для фінансування, як зазначено в його статуті, проектів у сфері культури, досліджень, освіти, обмінів між молоддю, транскордонного співробітництва та туризму. Знакові проекти, які співфінансує Вишеградський фонд, включають Платформу європейської пам'яті та совісті, англomовний спільний портал EurActiv у чотирьох країнах, присвячений новинам у країнах Вишеградської четвірки та Центральноєвропейську базу даних мистецтва, веб-портал про візуальне мистецтво в країнах В4.

3. Спірний, але незначний виступ на європейській сцені. Далекий від цієї консенсусної та відносно широко аполітичної програми, це бачення Вишеградської групи як свого роду противаги Брюсселю, франко-німецькому тандему, Німеччині, прогресивних сил, або до всього того одночасно, що привертало увагу багатьох спостерігачів. Проте, хоча суперечливий характер цього аспекту Вишеградського процесу викликає інтерес, його вплив все ж обмежений. Щоб стати основним гравцем на європейській або міжнародній арені, група Вишеградської четвірки має бути узгоджена щодо основ – а це далеко не так. Важко знайти головні політичні питання, щодо яких Вишеградські країни мають ідентичні чи навіть подібні розуміння чи інтереси. Але, що стосується економіки, країни мають різні пріоритетні сектори: наприклад, вага автомобільної промисловості, як за часткою ВВП, так і з загальної зайнятості, значно вища в Чехії, у Словаччині та до меншої в Угорщині, ніж у Польщі. І навпаки, сільське господарство є ключовим викликом для Польщі набагато більшою мірою, ніж для інших країн В4. Словаччина прийняла євро, в той час як Чехія залишається в

вичікувальному прагматичному настрої з нотками скептицизму, а Польща та Угорщина висловлюють відносно чітку ідеологічну відмову від європейської валюти. Що стосується посиленого співробітництва, країни Вишеградської четвірки також діють поетапно: із п'яти ініціатив, започаткованих після набуття чинності Лісабонського договору, Словаччина та Чехія взяли участь у трьох, але не однакових, Угорщина в двох і Польща в одному. Ставлення до Росії є однією з небагатьох невідповідностей між Польщею та Угорщиною після повернення партії ПiС до влади у Варшаві в 2015 році. республіки та в Угорщині. Так само, хоча антинімецька риторика дещо відображена в чотирьох країнах, лише польський уряд ПiС іноді піднімає її на найвищий рівень.

Усі ці відмінності, які в основному є результатом різного структурного розвитку в політичній та культурній історії країн, геополітичної ситуації та економічних інтересів, підкріплюються іншими фундаментальними обмеженнями Вишеградської групи, зокрема дисбалансом між Польщею та трьома іншими країнами в умови демографічного зважування. Тільки на Польщу припадає 60% населення Групи, що може лише викликати страх перед польським лідерством або навіть перевагою, що було б неприйнятно для інших країн. Цей дисбаланс додатково підкреслюється тим фактом, що Польща входить до числа «великих» держав-членів ЄС. Таким чином, з 1991 року з «Веймарським трикутником» вона має специфічні відносини з франко-німецьким тандемом. Аналогічно, думки Ніколя Саркозі про «управління великих держав» в ЄС, за столом якого мала б сидіти Польща, не мали такого резонансу у Варшаві, ніж в інших столицях країн Вишеградської групи. Ці великі відмінності у ставленнях та інтересах призводять до принципово реактивної та негативної позиції в ЄС: іноді трапляється, що Група Вишеградської четвірки каже «ні», як це було під час міграційної кризи або нещодавно, коли блокував висунення Франса Тіммерманса на посаду Президент Європейської Комісії. Однак Групі ледве вдається реалізувати спільні ініціативи. В інституційних дебатах в рамках МКГР у 2004 році

Польща об'єдналася з Іспанією, оскільки обидві країни мали схожий інтерес у захисті системи голосування Ради, прийнятої в Ніцці, замість того, щоб шукати спільну позицію В4. Для однієї зі своїх найпомітніших ініціатив у рамках ЄС, Східного партнерства, Польща звернулася до Швеції, а не до своїх партнерів по Вишеградській групі. Цей брак спільного політичного потягу стає ще більш очевидним сьогодні, коли зіткнулися з тим, що можна вважати спробами ідеологізувати Вишеградський процес з боку урядів Угорщини та Польщі, рекомендуючи своєрідну «культурну контрреволюцію» з питань суспільства, «неліберальну демократія» як політичний проект і «Європа націй» проти європейського проекту, який втілює нинішній Європейський Союз. Хоча певні аспекти цього порядку денного можуть заручитися підтримкою деяких політичних сил у Чеській Республіці чи Словаччині, ці дві країни залишаються принципово неохоче втягуються в ескалацію та глибоко ідеологічне протистояння між Брюсселем і двома неліберальними урядами. Нещодавня боротьба за владу щодо зумовленості верховенства права є одним із прикладів, який говорить багато про що. Угорщина та Польща можуть очікувати певної поблажливості чи навіть співчуття від своїх інших партнерів у групі Вишеградської четвірки або навіть від інших країн Центральної та Східної Європи, зокрема Хорватії та Словенії, але не будь-якої справжньої підтримки.

4. Конфліктні позиції щодо міграційної кризи. Конфлікт щодо квот на переселення біженців у межах ЄС та ширше європейська реакція на міграційну кризу 2015 року є символом усіх цих елементів. Цей випадок демонструє як причини, чому ідея Вишеградської групи, яка претендує на роль охоронця іншого бачення Європейського Союзу, приваблювала деяких, так і основні недоліки цієї ідеї. Цей конфлікт розвинувся навколо ідеологічного нарративу, висловленого лідерами Вишеградської групи (відмова від «мультикультуралізму», відстоювання бачення європейської ідентичності, заснованої лише на християнстві, все з натяками риторики безпеки), розробки спільних рис, які відрізняють країни Вишеградської

четвірки. практично з усіх західноєвропейських країн, країни з сильною етнічною та культурною однорідністю, відсутністю колоніального минулого, країни еміграції, а не імміграції, та на твердженнях, що національний суверенітет слід поважати у сфері надання притулку та імміграції. Проте протидія позаєвропейській імміграції – це єдине політичне питання, а не повноцінна ідеологія. Усі вищезгадані ідеологічні аспекти не однаково відображаються в різних країнах В4. Наприклад, у 1990-х роках Чеська Республіка прийняла кілька тисяч біженців з колишньої Югославії, значний відсоток з яких були мусульманами – без будь-яких суперечок чи труднощів. У 2015 році Андрій Бабіш спочатку говорив пресі про можливість прийому біженців у Чеській Республіці, враховуючи відсутність некваліфікованої робочої сили, хоча він відкинув ідею обов'язкової системи квот. Отже, гучну відмову прийняти кілька сотень сирійських біженців у 2015 році навряд чи можна вважати позицією, яка глибоко вкорінена у світогляді та чеських інтересах. Скоріше, це прагматична позиція, яка використовує ідеологічні виправдання, щоб приховати міркування передвиборної агітації та відсутність політичної мужності проти крайніх крил. Ще одним очевидним недоліком у цьому дуже символічному прикладі зіткнення між Вишеградською четвіркою та рештою ЄС щодо квот біженців є фактична відсутність єдності всередині Вишеградської групи. Під час голосування Ради щодо цієї суперечливої системи Польща, на той час як і раніше керували лібералами Громадянської платформи Дональда Туска, остаточно відокремилася від своїх партнерів по В4: чотири країни були в меншості, але четвертою була Румунія, а не Польща. Пізніше Угорщина та Словаччина подали рішення Ради на розгляд СЄС; їхній підхід офіційно підтримала Польща, але не Чехія. Нарешті, група Вишеградської четвірки не змогла підготувати альтернативну пропозицію, яка мала б більше змісту, ніж нечіткі принципові заяви. Подібний аналіз можна зробити й щодо інших питань, щодо яких можна було б припустити спільну позицію групи В4: перегляд директиви про відрядження працівників у 2018 році підтримали Чехія та

Словаччина, тоді як Угорщина та Польща проголосували проти. Зовсім недавно, з огляду на Європейський пакт про міграцію та притулок, запропонований Європейською комісією у вересні 2020 року, група Вишеградської четвірки мала на меті продемонструвати єдність, але початкові реакції натякали на деякі розбіжності, зокрема Словаччина була трохи стриманішою в критиці проекту, тоді як Угорщина та Польща зайняли найважчу позицію. У грудні 2020 року Вишеградські країни прийняли спільну позицію щодо пакту, запропоновану Комісією у формі «неоформленого документа». Незважаючи на те, що він залишається невизначеним і підтверджує низку позицій, які ці країни відстоювали з 2015 року, цей документ, однак, приймає більш примирливий тон і демонструє бажання розірвати ізоляцію Групи В4, оскільки він був написаний у співавторстві з Естонією та Словенією.

5. Відсутність справжньої єдності, спільне невдоволення. Однак безперечно, що існує певна спільна сприйнятливість всередині Групи Вишеградської четвірки і в цілому в країнах Центральної та Східної Європи, пов'язана зі схожими геополітичними ситуаціями та історичним досвідом, але також до форми образи на західні країни, підозрюваних у глибокій неосвіченості, поблажливості, відсутності інтересу чи емпатії та ставлення подвійних стандартів до центральноєвропейських країн. Це обурення особливо сильне в країнах Вишеградської четвірки, оскільки вони ще в 1989 році лідирували в посткомуністичному перехідному періоді і є країнами, які з історичних причин особливо погано реагують на відчуття, що їх відкидають на околиці Європи, ставлення до них як до європейців другого сорту або суперечки щодо їх повноцінного приналежності до західноєвропейської цивілізації. Тим не менш, Центральна Європа має тенденцію вважати себе «викраденим Заходом», тоді як жителі Заходу після 1945 року часто порівнюють її зі східними країнами, які сприймаються як принципово відмінні від Західної Європи []. Взаємне незрозуміння посилювалося через процес вступу до ЄС, який надмірно представлявся як розширення ЄС і

недостатньо розглядався як возз'єднання Європи. Усе це відбувалося на тлі самосприйняття жертви, коли Центральна Європа видавалася місцем, яке постійно зраджували або приносили в жертву західними державами через такі травми, як Тріанонський договір для Угорщини, Мюнхенська угода для Чехії та Словаччина, пакт Молотова-Ріббентропа для Польщі та Ялтинська конференція для чотирьох країн. Але ця спільна сприйнятливість не є єдиною основою справжньої та довготривалої солідарності і тим більше спільного політичного проекту, принаймні до тих пір, поки образа на Захід не досягне межі, чого зараз немає для урядів, наразі ніхто не обговорює плани для «виходу», ані для населення. Громадяни країн Вишеградської четвірки – за помітним винятком чехів – є одними з найбільш єврооптимістичних серед ЄС-27. [Додаток 2].

6. Посилення антиєвропейських настроїв та різні напрямки співробітництва. Різні фактори можуть змінити цю ситуацію і спричинити своєрідну «об'єднанчу радикалізацію» країн Вишеградської групи по «неліберальній» лінії, загрожуючи тим самим стабільності Союзу. Нещодавнє оголошення про те, що партія Фідес, Угорська громадянська партія, виходить з групи ЄНП Європейського парламенту та її ймовірне майбутнє членство в групі Європейського конгресу з радіології, до якої вже входять польські євродепутати від партії ПіС, а також значна кількість словацьких і чеських євродепутатів, може бути ознакою можливої зміни в цьому напрямку: згуртована Вишеградська четвірка, яка не відповідає європейському мейнстріму, враховуючи, що країни Вишеградської групи є дещо недостатньо представленими в ключових політичних групах Європейського парламенту. Крім того, існує багато, головним чином, внутрішніх факторів, які сприяють росту форм популізму: корупція, недоліки громадянського суспільства, погане управління кризою охорони здоров'я, економічна вразливість, розчарування тих, кого залишив посткомуністичний перехід, і криза політичних партій, і це лише кілька прикладів. Однак постійна відсутність інтересу та розуміння з боку Європейського Союзу

також може посилити антиєвропейські настрої. Ця проблема була висвітлена в дослідженнях, проведених у рамках проекту Європейської Ради з міжнародних відносин. Опитування, проведені серед практиків та експертів із європейських справ у всіх країнах-членах ЄС, демонструють або взаємне незнання, особливо щодо осі Вишеградська четвірка – Франція чи Нідерланди, або дуже високу асиметрію між інтересами країн Вишеградської групи щодо співпраці з іншою державою-членом, який не знає про цю центрально-європейську доступність. Аналіз коаліційних дослідників, як правило, показує, що очевидна і дуже відносна єдність Групи В4 досить широко обумовлена тим фактом, що ці країни насправді не мають інших партнерів у ЄС, які зацікавлені і ставляться з розумінням до них. Це означає, що вони звертаються до своїх сусідів, які мають подібну нову історію, з високим рівнем асиметрії в самій Вишеградській групі: Чеська Республіка та Словаччина спілкуються один з одним набагато більше, ніж з двома іншими країнами Вишеградської четвірки, для очевидних історичних та лінгвістичних причини; а Польща та Угорщина більше спілкуються один з одним, ніж з двома іншими членами Групи, особливо з 2015 року, через справжню ідеологічну спорідненість та відчуття спільної біди в рамках ЄС-21. Труднощі Групи Вишеградської четвірки у пошуку міцних і стабільних союзів з іншими державами-членами є прикладом ставлення країни, яка багато в чому здається їхнім природним партнером з ЄС-15 до 2004 року, а саме Австрії. Хоча австрійський уряд іноді може висловлювати подібні позиції або розуміння щодо лінії, яку дотримується Вишеградська група, особливо щодо питання міграції, він, тим не менш, дотримується дистанції, позиціонуючи себе натомість як посередника між франко-німецьким тандемом і центральноєвропейським В4. Здається, що ця проблема зростає, особливо в Німеччині після міграційної кризи 2015 року та у Франції з 2017 року. Ангела Меркель зустрілася з лідерами Вишеградської групи у Варшаві в серпні 2016 року і нещодавно в Братиславі в лютому 2019 року. Щодо Франції, Еммануель Макрон і міністр закордонних справ Франції збільшили

кількість візитів до Центральної та Східної Європи. Промова Еммануеля Макрона в Кракові та виступ Жана-Іва Ле Дріана є кроками до більш збалансованих, шанобливих і зрозумілих відносин між Францією та країнами Вишеградської четвірки. І все-таки лінія, проголошена в цих промовах, тепер має бути втілена в реальний і довготривалий політичний порядок денний. Попередній шлях не позбавлений проблем, оскільки відносини між цими країнами та Францією зіпсовані старими травмами та недавніми помилками.

Вишеградська група також стикається з іншим серйозним викликом: адаптація до ЄС-27, тоді як Сполучене Королівство виявилось природним союзником у кількох ключових сферах: сильна трансатлантична позиція, відстоювання інтересів держав-членів, які не є членами ЄС. Євროзона, відмова від активізації соціальної Європи, перевага міжурядового підходу, протидія впливу франко-німецького тандему тощо. Для євроскептичних сил у Центральній Європі було важко визначити позицію щодо Брекситу: з ідеологічних міркувань вони, як правило, схвалювали Брексит, хоча це явно суперечило інтересам їхніх країн. Більше того, країни В4, і зокрема Польща, могли бути лише збентежені важливістю відмови від вільного пересування всередині ЄС та риторикою, яка стигматизувала імміграцію Центральної Європи в британських публічних дебатах. Під час переговорів між 27-ю і Великобританією, група В4 зрештою не розірвала європейську єдність. Потенційні впливи, інтереси та уявлення повідомляють, що реалізація інтересів Вишеградській четвірки у ЄС після Брекситу вимагатиме набагато більших зусиль і висококваліфікованої дипломатії важко оскаржувати, поки рано оцінювати ймовірність двох основних сценаріїв щодо реакції ці країни.

7. Поза межами Вишеградського уряду. Після того, як його широко ігнорували, слово «Вишеград» набуло негативного відтінку серед європейських осіб, які приймають рішення, та журналістів. Це зрозуміло, враховуючи різноманітні зловживання, які мали місце в країнах Групи щодо демократичної вразливості та популістських спокус. Однак акцент на концепції «Вишеградської групи» є надмірним, оскільки ситуація в чотирьох

країнах різна, і вони є частиною посткризового фону в повністю європейському масштабі. Вишеградська група не була порожнім поняттям до 2015 року і відтоді не стала «віссю зла» в ЄС. Найкращим способом для інших держав-членів та установ ЄС керувати Вишеградською групою було б сприймати її такою, якою вона є: одним із інших засобів роботи з країнами Групи, одним серед інших інструментів для цих країн для просування своїх інтереси в ЄС або на світовій арені. Вишеградські країни входять до інших угруповань в рамках ЄС: Польща у «Веймарському трикутнику», Словаччина в зоні євро, Чехія та Словаччина утворюють «Аустерліцький формат» з Австрією тощо. Тому Вишеградська група є реальністю, що не слід недооцінювати чи переоцінювати, що важливо, зокрема, для підтримки стабільних відносин мирного співробітництва в регіоні, який традиційно є дуже чутливим, але який також може бути таким щодо взаємодії з рештою ЄС чи надихати інші регіони – наприклад як Західні Балкани або східні сусіди ЄС.

Отже, важливо виходити за межі суто міжурядового бачення Вишеградського процесу. Є й інші виміри: громадянське суспільство, місцева демократія, наукові кола тощо. Громадянське суспільство, яке було дорогим підписантам у 1991 році, також використовує цей формат для міжнародної співпраці. Так, коаліція асоціацій, що працюють з питань енергетики та клімату з країн Вишеградської четвірки та Австрії, заснувала платформу «Вишеград+ для відновлюваної енергії» у 2019 році. Інший приклад: кілька разів мери столиць країн Вишеградської групи, усі з партії, опозиційні урядам, які діють, зайняли публічну позицію з питань, пов'язаних з імміграцією, екологією, прозорістю державних справ та боротьбою з популізмом. Амбіції Вишеградської четвірки – це також розвиток культурного, людського та громадянського простору, який відновлює зв'язок із минулими реаліями Центральної Європи, яку знищили потрясіння 20-го століття, але який залишається посиленням на те, що часто міфологізований – і спадщина, яка є важливою для розуміння цього регіону. Зрештою, чи не

поява центральноевропейського громадянського суспільства, що виходить за межі національних кордонів і продовжить ініціативу, започатковану трьома колишніми дисидентами у Вишеграді всього тридцять років тому, стане найкращою протиотрутою від націоналістичного та популістського відступу, який зараз є не лише підриваючи Центральну Європу, але європейську демократію в масштабі всього континенту.

2.3 ПІ до країн Вишеградської четвірки в умовах інтеграції в ЄС

Після закінчення комунізму залучення прямих іноземних інвестицій розглядалося як одна з ключових стратегій сприяння розвитку та технологічного оновлення в Центральній та Східній Європі. Загалом, країни цього регіону досягли успіху в тому, щоб поставити себе на карту транснаціональних компаній: частка Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччини у світових потоках ПІ зростає з 0,4% у 1990 р. пік у 2,1% у 2007 році. Торговельними партнерами Вишеградської четвірки є Росія, Україна, Італія, Великобританія, Німеччина, Австрія та Румунія. Також основним торговим партнером Вишеградської групи є Німеччина, за нею йдуть Великобританія, Франція та Австрія. Ці країни мають найбільше зв'язків із країнами Вишеградської четвірки.

Хоча відбулися зміни в конкретних інструментах політики, заохочення іноземних інвестицій було ключовим елементом у розвитку та промисловій політиці цих країн протягом більшої частини двох десятиліть після переходу. Угорщина і Словаччина перевершили більшість країн Європейського союзу за обсягом накопичених ПІ щодо ВВП (середній рівень в ЄС - 46,7%, в світі - 35%) [Додаток 3]. Ці дані свідчать про визначальну роль ПІ в економічному розвитку досліджуваних країн. На перших етапах приплив ПІ в країни регіону безпосередньо пов'язаний з продажем великих об'єктів державної власності, чим викликані і суттєві коливання щорічних обсягів залучених ПІ. Наприклад, приплив ПІ за рахунок приватизації вже в 1995 р

склав 66% іноземних вкладень в Угорщині, 33% - в Польщі і 41% - в Болгарії в 1999 г. []. Особливо успішною виявилася стратегія крупнопроектної приватизації з вибором найбільш перспективного стратегічного партнера. Індивідуальний підхід до інвесторів і розвиток динамічних конкурентних переваг, висококваліфікованої робочої сили, сучасної виробничої бази, науково-дослідної, транспортної та фінансової інфраструктур, забезпечили високі обсяги припливу ПІІ в постприватизаційний період. Дослідження показало, що основна частка вкладених в країни регіону ПІІ припадає на ТНК. Як результат, важливим позитивним ефектом переходу національних підприємств у власність іноземних інвесторів стала швидка їх інтеграція в виробничо-збутові ланцюжки ТНК.

Так, за даними СОР-ЮНКТАД, індекс участі країн Вишеградської групи в глобальних виробничих мережах перевищує як середній рівень країн, що розвиваються (48,6), так і розвинених (48) []. Найвища ступінь інтегрованості економіки в міжнародній виробництво спостерігається в Словаччині, де індекс участі дорівнює 67,3%, за рахунок більш високого показника прямої вертикальної спеціалізації, найменший - у Польщі (55,5%). Найвищий в регіоні показник прямої вертикальної спеціалізації (23,3%) спостерігається в Польщі, що означає, що Польща в більшій мірі бере участь в міжнародному виробництві ТНК на початкових стадіях виробничого процесу. В Угорщині цей показник найменший [Додаток 4].

У Польщі, Чехії, Угорщині підприємства з іноземною участю спочатку були більш експортоорієнтованих, ніж національні компанії. Уже в другій половині 2000-х рр. в Угорщині, Словаччині та Чехії іноземний сектор забезпечував понад 80% всього промислового експорту.

Однак після глобальної економічної кризи 2008 року та її наслідків стратегія покладатися на ПІІ як на основний драйвер зростання все більше ставиться під сумнів. Конкурентні переваги країн Вишеградської четвірки, особливо «відносно дешева, але відносно кваліфікована робоча сила», дедалі більше знижуються зі зростанням ще більш дешевих конкурентів.

Позитивний вплив ПШ на розвиток було поставлено під сумнів, і криза показала, наскільки вразливими можуть бути надмірно відкриті малі економіки, такі як Угорщина чи Словаччина, для глобального ділового циклу. Стратегії індустріалізації, засновані виключно на великому притоку ПШ, призвели до форми залежного розвитку регіону. Ці та інші зміни ставлять чітке запитання щодо того, як політика сприяння інвестиціям у регіоні має адаптуватися. Заохочення інвестицій широко визначається як політика, спрямована на залучення ПШ, а також політика, спрямована на збільшення її вигод.

Найважливішим є те, що залучення нових інвестицій, як головна мета політики сприяння інвестиціям, має поступитися місцем співпраці з інвесторами, які вже присутні в країні, надаючи широкий спектр послуг після догляду, щоб сприяти реінвестуванню, модернізації та впливу на продуктивність. Урядам необхідно приділяти набагато більший акцент на ряді різних політик, окрім сприяння інвестиціям, якими відносно нехтували через надмірну увагу до сприяння ПШ. До них належать, але не обмежуючись, підтримка промислової політики, освіти та інновацій, які протягом останніх 30 років були залишені в стороні за рахунок обслуговування інтересів іноземних інвесторів, але необхідні для підтримки побічних ефектів, інтеграції в глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі та можливий розвиток глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі, якими керують фірми вишеградської четвірки.

В якісному аспекті приплив ПШ в країни Вишеградської групи сприяв зміні географічної і товарної структури імпорту. По-перше, ТНК сприяли зростанню концентрації імпорту на країнах ЄС. Наприклад, в 2015 році торгівля з ЄС становила 60% польського імпорту []. По-друге, в результаті діяльності ТНК збільшилася частка машинно-технічних виробів в обсязі імпортованих закупівель країн регіону, в тому числі зросла питома вага капіталоємної і високотехнологічної продукції, при одночасному зниженні

питомої ваги паливно-сировинних товарів. Уже в 1999 році частка обладнання та транспортних засобів склала 50% імпорту Угорщини, 38% Польщі і Словаччини, 40% Чехії []. Одночасно ПІ стимулювали і зростання обсягів імпорту споживчих товарів. Це пояснюється тим, що іноземні інвестори вкладали капітали в економіки країн регіону не тільки з метою створення конкурентоспроможних експортоорієнтованих виробництв, але і з метою посилення своєї присутності на внутрішньому ринку цих країн, перш за все, Польщі

У літературі багато дискусій про те, як здатність країн Вишеградської четвірки залучати великомасштабні іноземні інвестиції на основі уявленої конкурентної переваги відносно дешевої, але кваліфікованої робочої сили стала дедалі обмеженішою після рубежу тисячоліть. Види інвестицій, які домінували протягом 1990-х років, тобто переважно експортно-орієнтовані складальні підприємства, які покладалися на велику і дешеву робочу силу, зазнали тиску в регіоні. Перевага в заробітній платі Вишеградської четвірки та інших країнах ЦСЄ погіршилася, і тепер вони стикаються з набагато більш жорсткою конкуренцією, ніж у 1990-х роках, через зростання ще дешевших виробничих місць далі на схід. Той факт, що на початку тисячоліття заробітна плата зростала швидше, ніж продуктивність, особливо в Чехії та Угорщині, сприяв ще більшому розмиванню конкурентних переваг цих країн. Більше того, робоча сила в країнах ЦСЄ більше не є особливою великою кількістю. Польща та Угорщина зазнали масової еміграції, яка, у поєднанні зі структурною невідповідністю між системою освіти та потребами ринку праці, призвела до серйозного дефіциту кваліфікованої робочої сили. Хоча тривале безробіття та низький рівень участі на ринку праці є значущими проблемами в усіх чотирьох країнах, надзвичайно важко повернути людей, які вийшли з ринку праці через відсутність у них навичок, відповідного досвіду чи стану здоров'я.

Те, що ПІ, засновані на великій та дешевій робочій силі, більше не є життєздатною стратегією, продемонстрував низка корпоративних переїздів із

регіону, що загострилася глобальною економічною кризою після 2008 року. Переїзди з Угорщини є найбільш домінуючими в секторі електроніки, де дешева робоча сила була ключовою проблемою для інвесторів, і багато з цих інвестицій було переміщено до Китаю. Зіткнувшись із цими проблемами, уряди все частіше наголошують на необхідності «модернізації» діяльності ПП з відносно низької доданої вартості, що покладається на дешеву робочу силу, до тих, які виробляють продукти та послуги з вищою доданою вартістю, і як такі потребують більш кваліфікованої робочої сили. Уряди країн Центральної та Східної Європи вже давно стверджують, що переміщення та відчуження діяльності, що використовує дешеву робочу силу та створює низьку додану вартість, не слід розглядати як проблему, якщо цю діяльність замінити тими, що приносять вищу додану вартість. Ці види діяльності створюють кращі робочі місця, оскільки вони вимагають працівників з більш високою кваліфікацією і, таким чином, оплачують краще. Одним із часто наведених прикладів є центри спільного обслуговування: після початку тисячоліття багато таких інвестицій почали надходити в регіон, створюючи відносно добре оплачувані робочі місця в офісі. Ряд транснаціональних компаній, які вже присутні в регіоні, замість ліквідації, почали надавати своїм дочірнім компаніям нові повноваження, які виходять за рамки простого збирання, включаючи закупівлі, логістику або дослідження та розробки. Хоча є теоретичні підстави очікувати, що такі процеси оновлення відбуватимуться автоматично, очевидно, що уряди можуть відігравати роль у їх каталізації, особливо у випадках, коли переїзд загрожує працевлаштуванню. Для цього є два основних шляхи:

- стимулювання нових проектів ПП з вищою доданою вартістю, ніж вже наявна в країні;
- сприяння модернізації серед уже присутніх інвесторів.

Що стосується нових проектів ПП, уряди можуть використовувати політику націлювання на сектори, яка, простіше кажучи, надає певну форму позитивної дискримінації ПП у переважних секторах з вищою доданою

вартістю або в корпоративній діяльності. Ці типи стратегій націлювання розглядалися як найкраща практика для агенції сприяння інвестиціям як науковцями, так і практиками. Політика може бути ефективною у менш розвинутих країнах, де є багато бюрократичних процедур, а інформація про бюрократичні процеси недоступна. У агенції сприяння інвестиціям усіх чотирьох країн Вишеградської області наголошується на пріоритезації проектів ПІІ у секторах або видах діяльності з високою доданою вартістю та використовується політика націлювання на сектори. Політика сприяння прямим іноземним інвестиціям у країнах Вишеградської четвірки змінилася на підтримку інвестицій у сектор послуг. Існує високий ступінь подібності між секторами, які є пріоритетними чотирма країнами, що, швидше за все, відображає подібні проблеми розвитку, з якими вони стикаються, включаючи, зокрема, автомобільний сектор, бізнес-послуги, з акцентом на центри спільного обслуговування, дослідження та розробки, ІКТ, життя наук, нанонаук та відновлюваної енергії. [Додаток 5].

Мало відомо про те, наскільки ефективною є політика цільового призначення для зміни складу ПІІ та сприяння модернізації. Однак виявляють ряд невідповідностей у політиці націлювання країн Вишеградської четвірки, показуючи, що вони, ймовірно, набагато менш ефективні, ніж могли б бути. По-перше, вони стверджують, що незрозуміло, як обираються пріоритетні сектори. Чи є ці сектори тими, де ця країна має конкурентну перевагу і, таким чином, дійсно здатна залучати інвестиції, чи вони відображають бажання урядів? Дійсно, секторне націлювання має визначати сектори, в яких приймаюча країна має найкращі можливості для залучення інвестицій і які відповідають цілям внутрішнього інвестування, що явно має на увазі компроміс між ними. Оскільки інвестиційні стимули, як правило, розглядаються як другорядні, коли багатонаціональні компанії приймають рішення щодо розташування, орієнтація уряду не матиме великого значення, якщо країна дійсно не зможе залучити такі інвестиції. По-друге, цільові сектори не повністю відповідають режимам стимулювання:

інвестори у пріоритетні галузі не завжди мають право на більш щедрі стимули. Наприклад, інвестори в автомобільний сектор Чехії можуть розраховувати на таку ж державну підтримку, як і в будь-яку іншу обробну галузь, незважаючи на те, що автомобільна промисловість названа пріоритетним сектором. По-третє, бракує концентрації. На основі веб-сайтів їхніх національних агенцій сприяння інвестиціям, наприклад, Угорщина мала дев'ять «пріоритетних» секторів у 2016 році, Польща – десять. Це призводить до фрагментації дефіцитних ресурсів агенції, а також ускладнює чітке донесення до інвесторів конкурентних переваг країни.

Як четверте питання, можна додати, що незрозуміло, якою мірою ця політика націлювання на сектори насправді обумовлена підтримкою модернізації, на відміну від інших цілей політики. Деякі країни, наприклад Угорщина, віддають перевагу таким галузям, як електроніка та харчова промисловість. Польща націлена на інвестиції в побутову техніку, машинобудування та сталеливарну промисловість. Жоден з них, як правило, не розглядається як сектори з високою доданою вартістю, і є сумнівним, чи можуть країни Вишеградської четвірки все ще реально конкурувати за інвестиції в них. Також важко класифікувати багато інвестицій в автомобільний сектор, галузь, яка є пріоритетною для всіх чотирьох країн, як з високою доданою вартістю, особливо у випадку постачальників нижчого рівня. Тому можна поставити питання, чому саме ці сектори були обрані для пріоритетності. Одне з потенційних пояснень полягає в тому, що уряди керуються не міркуваннями щодо підвищення кваліфікації, а бажанням створити робочі місця для напівкваліфікованих працівників — категорії працівників, особливо постраждалих від економічної кризи після 2008 року.

Другий спосіб, яким уряди можуть сприяти модернізації, стосується діяльності транснаціональних компаній, які вже присутні в країні. Як зазначалося, оновлення не обов'язково повинно відбуватися за рахунок нових інвестицій, але транснаціональні компанії, які вже присутні в країні, також можуть покращити повноваження своїх існуючих дочірніх компаній

шляхом реінвестування. Можна визначити кілька форм допоміжної модернізації, включаючи оновлення продуктів, процесів, функціональних та міжгалузевих. Повноваження дочірніх компаній та роль дочірньої компанії в даній мережі багатонаціональних компаній слід розглядати як динамічно змінювані, з можливостями для модернізації, а також зниження для окремих дочірніх компаній. За останнє десятиліття багато транснаціональних компаній, присутніх у країнах Вишеградської четвірки, поступово розширили або навіть змінили завдання, які покладаються на їхні дочірні компанії. Є достатньо доказів модернізації в чеській автомобільній промисловості, коли іноземні компанії значно підвищують коефіцієнт доданої вартості на випуск продукції та беруть участь у модернізації продукції та процесу. Документуються швидкі процеси функціонального оновлення, викликані кризою, серед угорських гравців в автомобільній та електронній промисловості. Наприкінці першого десятиліття 2000-х більшість компаній, які займаються вивченням прикладів, перейшли за рамки одномандатних виробничих підприємств і взяли на себе ряд інших функцій.

Уряди можуть впливати на рішення, які приймають транснаціональні компанії щодо мандатів своїх дочірніх компаній. Коли транснаціональна компанія приймає рішення змінити повноваження дочірньої компанії, вона зважає кілька варіантів, і більше ніж одна дочірня компанія може бути кандидатом, що призводить до конкуренції між ними. Зрештою, ТНК надасть новий мандат дочірньому підприємству, яке, на її думку, найбільш спроможне ефективно його виконувати. Це може бути зумовлене кількома факторами, включаючи традиційний перелік детермінант конкурентоспроможності країни, але також менш помітні та відчутні змінні, як-от результативність управління дочірньою компанією тощо.

Уряди Вишеградської четвірки, звичайно, визнали необхідність роботи з існуючими інвесторами. Інвестиційні стимули, що пропонуються урядами, охоплюють реінвестування існуючих компаній, або для цього існують окремі схеми. Усі агенції пропонують інвесторам «послуги після догляду»,

включаючи підтримку реінвестування, пошук партнерів з місцевими постачальниками, підтримку НДДКР, консультації щодо доступних грантів та зв'язок між інвестором та урядом щодо таких питань, як внесення змін до законодавства. Труднощі в забезпеченні проактивного та ефективного догляду пов'язані з проблемою інформації: агенції часто не матиме попередньої інформації про рішення щодо модернізації транснаціональних компаній.

Важливе завдання агенцій стосується генерації потенційних клієнтів, тобто визначення того, які компанії, швидше за все, інвестують у регіон, а це означає, що персонал повинен бути орієнтованим на зовнішність. Через це агенції Вишеградської четвірки менш пристосовані для підтримки формальних або неформальних відносин з інвесторами, які вже присутні в країні, оскільки більшість їх співробітників зайняті створенням нових інвестицій. Навіть у CzechInvest, Агентство інвестицій та розвитку бізнесу, із спеціальною секцією післядогляду лише п'ять осіб, які займаються підтримкою стосунків із сотнями іноземних інвесторів, присутніх у країні, у той час як у нього є десятки експертів, які зосереджені на залученні нових інвестицій.

Таке упередження щодо нових інвестицій, частково, зрозуміле, і через ширшу політичну економію питання його може бути важко змінити з двох причин. По-перше, чітко існує певна залежність від шляху. Створення нових інвестицій стало причиною створення агенцій в регіоні на початку 1990-х років і глибоко вкорінене в їхній організаційній культурі. По-друге, через короткострокову перевагу переобрання уряди віддають перевагу новим інвестиціям, а не модернізації. Нові інвестиції завжди створюватимуть нові робочі місця, і державні чиновники можуть взяти на це заслугу, щоб збільшити свої шанси на переобрання. Проте підвищення рівня, хоча воно є корисним і дійсно необхідним для економіки в цілому в епоху після ПШ, має набагато більш неоднозначний вплив на чисту зайнятість у короткостроковій перспективі.

Підводячи підсумок, уряди Вишеградської четвірки доклали певних зусиль для сприяння модернізації, запровадивши націлювання на сектори та догляд за ними, але не на повну силу. Країни обрали правильний шлях зі своєю політикою націлювання, але їм потрібно виправити невідповідності, щоб підвищити ефективність. Їм також необхідно змінити сферу застосування своїх агенцій від генерування нових інвестицій до співпраці з існуючими інвесторами шляхом зміцнення потенціалу для подальшого догляду та сприяння зміні культури агенцій.

Конструктивні стосунки між агенціями та дочірніми компаніями важливі не лише з точки зору стимулювання модернізації, а й з точки зору забезпечення максимальної вигоди від ПП. Ці переваги можуть впливати з ряду факторів, але в літературі про ПП та розвиток виділяють побічні ефекти продуктивності як основний якісний канал, за допомогою якого ПП сприяють розвитку в довгостроковій перспективі, крім кількісних внесків від додаткових зайнятих та податкових надходжень, які вони створюють. Еклектична парадигма багатонаціонального виробництва стверджує, що іноземні фірми мають певну перевагу, яка характеризує власність, яка дає їм конкурентну перевагу над компаніями, розташованими в країні перебування. Однак ці переваги, які часто стосуються інтелектуальної власності, технологій, знань, методів роботи тощо, важко монополізувати, і економічні гравці, які вступають у контакт з багатонаціональною дочірньою компанією, також, принаймні до певної міри, будуть піддані їм. Ці контакти, які включають відносини між покупцем і постачальником, переміщення співробітників, співпрацю з науково-дослідницькою діяльністю та ряд інших форм, дозволяють транснаціональній компанії поступово передавати знання та технології на інші фірми, присутні в економіці. Це призводить до підвищення продуктивності в масштабах економіки, але також до розмивання початкових конкурентних переваг інвестора, що змушує його брати участь у подальших інноваціях.

Якщо середовище буде сприятливим для виникнення побічних ефектів, дочірні компанії ТНК будуть під постійним тиском впроваджувати інновації та розробляти нові технології, лише щоб випередити вітчизняних конкурентів. У результаті цього зміниться конкурентний характер економіки. Тип інвестицій, які країна може залучити, також змінюватиметься з часом, що призведе до все більш складних інвестицій з боку ТНК, як для підвищення конкурентоспроможності їхніх існуючих дочірніх компаній, так і для того, щоб скористатися перевагами розвитку вітчизняних компаній, і, таким чином, для зміни місця розташування. переваги країни. У цьому досить оптимістичному читанні побічні ефекти можуть призвести до автоматичного процесу оновлення вітчизняної економіки. Таким чином, оскільки ПІІ приносять технології, яких раніше в економіці не було, має сенс стимулювати ці інвестиції та переконати якомога більше ТНК інвестувати. Найбільш значущим каналом передачі технологій є канал між материнськими компаніями та їхніми місцевими філіями, але побічні дії на вітчизняні компанії були набагато обмеженішими. Вплив ПІІ на розвиток був обмежений типами інвестицій, які надходять у регіон, зосереджуючись на виробництві на основі дешевої робочої сили. Види діяльності сфери послуг, які надходять до країн Вишеградської четвірки, включаючи обслуговування клієнтів та спільні корпоративні функції, не є найбільш наукоємними, і, таким чином, хоча вони представляють ПІІ модернізації, їх потенціал для побічних ефектів знову відносно низький. Основний момент полягає в тому, що причина, чому побічні ефекти залишаються обмеженими, пов'язана з низькими можливостями місцевих фірм засвоювати знання.

Побічні ефекти в Румунії пов'язані лише з проектами ПІІ із спільною внутрішньою та іноземною власністю. Чеські фірми, що перебувають у національній власності, мало виграли від горизонтальних побічних ефектів, якщо вони не мали доступу до зовнішнього кредиту. В регіоні ЦСЄ присутні лише вертикальні побічні ефекти, тоді як горизонтальні та інші канали здаються надзвичайно слабкими. Тому важко стверджувати, що побічні

ефекти ПІІ були сильними в регіоні ЦСЄ. Існують докази того, що уряди країн Центральної та Східної Європи, як правило, нехтують цією реальністю і просто припускають, що з часом з'являться позитивні побічні ефекти від ПІІ. Урядам регіону необхідно активніше залучатися до створення умов, завдяки яким можуть відбуватися побічні ефекти. Є кілька способів, за допомогою яких вони можуть це підтримати, в основному пов'язані з трьома основними каналами, через які можуть відбуватися побічні ефекти. Вони стосуються сприяння інвестиціям, але більшість виходять за його межі. Сприяння зв'язкам між іноземними дочірніми компаніями та вітчизняними постачальниками можна розглядати як частину заходів з подальшого догляду в агенціях.

Хоча уряди країн Вишеградської четвірки справді брали участь у подібній діяльності, а також в інших формах підтримки вітчизняних підприємств, ця політика, ніколи не мала великої уваги в регіоні, а уряди в основному націлені на транснаціональні корпорації, а не на їхніх постачальників, що перебувають у національній власності, принаймні у випадку автомобільної промисловості. Загальний консенсус полягає в тому, що постачальники, які належать до країни, мають низьку частку в постачанні дочірніх компаній ТНК, а продукція, яку вони постачають, зазвичай має низьку додану вартість. 80% постачальників у словацькій автомобільній промисловості є іноземними компаніями, і лише 13,5% ресурсів надходять із внутрішніх джерел у чеській автомобільній промисловості.

Збільшення конкуренції, підвищення кваліфікації робочої сили, витрати більше про освіту та створення бізнес-середовища, сприятливого для досліджень і розробок, є більш плідними в довгостроковій перспективі, ніж мікроменеджмент. Це цілі, на яких країни повинні постійно зосереджуватися – з ширших причин, ніж максимізація побічних ефектів та довгострокових переваг ПІІ – оскільки вони підтримують національну конкурентоспроможність та розвиток загалом.

Підсумовуючи, докази побічних ефектів у країнах Вишеградської четвірки є непереконаливими. Уряди не приділяли особливого уваги прямому заохоченню до них, а там, де вони робили, вони переважно використовували втручання на мікрорівні, які вважаються менш ефективними. Підтримка вітчизняних компаній була занедбана, а ТНК отримали значні суми державних грошей. Урядам Вишеградської четвірки необхідно перенести акцент на створення ширших макроекономічних та інституційних умов для виникнення побічних ефектів. Хоча агенції можуть бути незначною мірою корисними у зв'язуванні кращих вітчизняних постачальників із ТНК, вони, як правило, відіграють другорядну роль у цій сфері.

Як зазначалося вище, країни Вишеградської четвірки все ще роблять великий акцент на залученні нових проектів ПІІ у своїй політиці сприяння інвестиціям, а агенції в регіоні майже виключно спрямовані на це. Дивлячись на дані про річний приплив ПІІ, опубліковані ЮНКТАД, абсолютний розмір цих потоків значно збільшився з початку 1990-х років майже до кожного регіону світової економіки, включаючи країни ЦСЄ. В основному це пов'язано з прискореною глобалізацією, спричиненою технологічними та політичними змінами, що дозволяє компаніям розширювати глобальні масштаби своєї діяльності. Але зовсім інша картина виходить, якщо поглянути на те, як змінилася відносна важливість ПІІ. Справді, помітний зрушення спостерігається в літературі про міжнародне виробництво з початку тисячоліття. Починаючи з 1970-х років література концептуалізувала ТНК як мережі компаній щонайменше у двох різних країнах, де материнська фірма може контролювати діяльність усіх інших. Вважалося, що основним інструментом цього контролю є власність через ПІІ. Проте з початку тисячоліття міжнародне виробництво все більше концептуалізувалося в рамках глобальні ланцюги вартості і глобальні виробничі мережі, на відміну від ТНК. Однак ПІІ перестали бути домінуючим інструментом, який використовують провідні фірми в глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі для організації глобального виробництва, при цьому

широкий спектр неакціонерних і договірних угод, які стають все більш популярними, без фактичної власності. Вони надають провідним фірмам набагато більшу гнучкість, щоб реагувати на зміни на ринку, ніж ПІІ. Фірми можуть стати частиною глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі без зв'язків власності або навіть традиційних методів, не пов'язаних з акціонерним капіталом, таких як франчайзинг або контракти на управління. Субпідряд і аутсорсинг стають все більш поширеними, і, таким чином, кордони компаній стали набагато розмитішими.

Глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі – це набагато ширше поняття, ніж ТНК, оскільки воно також включає постачальників, стратегічні партнерства та інших партнерів, з якими фірма вступає в контакт, щоб створити продукт або послугу з доданою вартістю. Таким чином, ПІІ охоплюють лише один з інструментів, які використовуються провідними фірмами в глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі для управління своїми мережами, і є докази того, що їх відносна важливість зменшується, хоча точна кількісна оцінка є важкою. Обсяг ПІІ, що надходять у країну, складений ЮНКТАД на основі даних національної статистики платіжного балансу, явно став ненадійним показником глобальної інтеграції країни, оскільки ця інтеграція може відбуватися різними способами, не врахованими цими даними статистики. Політика заохочення інвестицій має реагувати на ці зміни, не в останню чергу в країнах Вишеградської четвірки, де, як уже говорилося, вони все ще зосереджені на створенні нових потоків ПІІ.

Є дві ключові політики, які країни Вишеградської четвірки мають розглянути, відповідно скоригуючи свої шляхи. По-перше, замість того, щоб зосереджуватися виключно на ПІІ, політика заохочення інвестицій має розширити свою діяльність, щоб підтримати інтеграцію національних економік у глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі. По-друге, більше уваги необхідно приділяти створенню середовища для

підтримки розвитку глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі, якими керують фірми Вишеградської четвірки.

Виклики, з якими стикається політика сприяння інвестиціям у країнах Вишеградської четвірки можна згрупувати в три категорії, пов'язані з

- а) зміною конкурентних переваг Вишеградської четвірки,
- б) сумнівною природою довгострокового впливу ПІІ на розвиток
- в) зміною природи багатонаціонального виробництва, стверджуючи, що інвестиції політика просування в регіоні лише частково адаптована до них.

Незважаючи на деякі зміни, як-от орієнтація на інвестиції з високою доданою вартістю, ця політика все ще дуже «застрягла в минулому» і знаходиться під впливом спадщини 1990-х років, залишаючись зосередженою на створенні нових великих інвестицій, насамперед у виробничому секторі. Є кілька дій, які уряди V4 можуть вжити, щоб краще узгодити свою політику із змінним середовищем. Деякі з них, як-от підвищення ефективності цільової політики або інвестування в послуги після догляду, належать до сфери традиційного сприяння інвестиціям і показують, наскільки ця сфера політики все ще актуальна для ПІІ. Однак багато політики виходять за межі цієї сфери, нею нехтували через надмірну увагу до сприяння ПІІ. Промислова політика, освіта та підтримка інновацій – це політика, яка потребує нового життя в регіоні.

Висновки до розділу 2

Неліберальний регіоналізм Вишеградської четвірки представляє принаймні дві речі: символічно він відображає протистояння конкуруючих і дуже політизованих уявлень про європейську інтеграцію. На практиці, однак, це нестабільна, обмежена в часі та випадкова констеляція соціальних і політичних планів у рамках вже існуючого контексту співпраці Вишеградської групи. Лібералізм також передбачав тимчасове коригування

співпраці країн Вишеградської четвірки, щоб використовувати нормативні відмінності способами, які зміцнюють владу його членів і відвертають та відхиляють політичний тиск на внутрішньому та європейському рівнях. Члени Вишеградської групи використовували щит регіональної єдності, щоб запобігти критичному розгляду питань місцевого самоврядування та соціальних проблем, що викликають розбіжності, таких як міграція.

Очевидно, що неліберальний регіоналізм відображає взаємний і взаємозалежний характер політичних відносин Вишеградської четвірки в ЄС. Геополітичні переваги, які несе членство в ЄС, такі як підтримка та підвищення національного статусу, діяли, принаймні до цього часу, як потужна протитечія більш радикальним проектам, які, наприклад, суперечили б євроатлантичному об'єднанню.

Також слід сказати, що перебування країн Вишеградської четвірки в складі Європейського союзу відзначені як стрімкими злетами, так і запаморочливими падіннями економіки. Країни Вишеградської четвірки все ще роблять великий акцент на залученні нових проектів ПІІ у своїй політиці сприяння інвестиціям, а агенції в регіоні майже виключно спрямовані на це. Однак ПІІ перестали бути домінуючим інструментом, який використовують провідні фірми в глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі для організації глобального виробництва, при цьому широкий спектр неакціонерних і договірних угод, які стають все більш популярними, без фактичної власності.

РОЗДІЛ 3. Особливості євроінтеграційної політики України: проблеми і перспективи

3.1. Фінансові проблеми України в умовах євроінтеграції

Для України можливі лише два варіанти глобальної інтеграції: європейська інтеграція та регіональна інтеграція. Відомо, що одним із провідних і основних методів самовизначення країни в сучасний час є участь в інтеграційних процесах. Проте інтеграційна політика України завжди була нечіткою та складною. Це пов'язано з впливом, з одного боку, європейської моделі розвитку, а з іншого – неєвропейської моделі економічного розвитку. Неєвропейською моделлю розвитку України було членство в ЄврАзЕС, а європейська – в ЄС. Як зазначає А. Рєзнікова, «безперечним фактом є належність України до європейської цивілізації. Крім того, пріоритет європейського вибору зумовлений особливостями сучасного розвитку, він найбільш яскраво виражений серед країн ЄС, і характеризується поглибленням глобалізаційних процесів, зростанням значення гуманітарної сфери, високими інформаційними технологіями, постіндустріальною принципами суспільного розвитку, підвищення ролі інтелектуального капіталу та управління, соціально-гуманітарні чинники економічного прогресу, визначення пріоритетності основних принципів сталого розвитку, що є не тільки економічним підйомом, а й справедливим розподілом його результатів, підвищення можливостей людей. Такі підходи повністю відповідають інтересам України» [1].

Специфіка формування геополітичних орієнтацій громадян України значною мірою зумовлена тим, що країна опинилася в епіцентрі двох інтеграційних хвиль – європейської та євразійської, кардинально різних за цілями, умовами та характером. Громадянством позначали інертність радянської спадщини, складні суспільно-політичні процеси всередині країни,

потужні зовнішні впливи. За таких умов в українському суспільстві поступово формувалося та зміцнювалося ядро прихильників євроінтеграційного курсу. Варто зазначити, що з 2002 року, початок соціологічних досліджень Центру Разумкова на цю тему, кількість прихильників євроінтеграції постійно переважала над її противниками. Російська агресія проти України, що почалася в лютому 2014 року, радикально вплинула на картину суспільних настроїв [].

По-перше, принципово змінилося ставлення громадян України до Російської Федерації. Зокрема, більшість респондентів відзначають необхідність згортання або скорочення контактів з Росією.

По-друге, на ставлення громадян України до різних інтеграційних векторів – європейського чи євразійського – вплинула Революція Гідності у грудні 2013 – січні 2014 року, яка відстоювала та схвалила європейський курс розвитку України, а також російська агресія, яка фактично зняв євразійський інтеграційний вектор з порядку денного для України. Євразійська інтеграція зараз у громадян асоціюється, насамперед, з країною-агресором.

Якщо в довоєнні роки, 2011-2013рр., частка прихильників євразійської інтеграції становила близько третини респондентів, то в наступні роки частка прихильників Євразійського економічного союзу впав – у 2015 році до 15,9%, а в 2017 році ще знизився до 7,8%. Відповідно зросла частка прихильників євроінтеграційного шляху [].

По-третє, з 2014 року спостерігається тенденція до зростання європейських симпатій у суспільстві. У грудні 2017 року майже 60% громадян України підтримали вступ України до ЄС.

Крім того, одним із напрямків сталого розвитку для України є євроінтеграція, що означає шлях до модернізації економіки та подолання технологічної відсталості. Це також потенційна можливість отримати іноземні інвестиції та новітні технології, підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виробників, вийти на світові ринки. Важливим аспектом

європейської інтеграції є торгівля з країнами ЄС. На сучасному етапі ЄС залишається основним торговельним партнером України [Додаток 1].

У 2018 році Україна проводила зовнішньоторговельні операції з партнерами з 221 країни світу, які набули змін у товарній та кількісній структурі зовнішньоторговельних відносин. У 2018 році обсяг українського експорту до країн ЄС (28 країн) склав 23 032 млн. дол. США, що на 14,3% більше, ніж у попередньому році. Імпорт із країн ЄС (28 країн) у 2018 році склав 26 2851 млн. дол. США, що на 12,7% більше, ніж за відповідний період попереднього року [Додаток 7]. У двосторонній торгівлі зберігався баланс.

За статистикою, обсяг торгівлі між Україною та країнами ЄС зріс на 55%. У 2018 році ЄС купив більше українських товарів, ніж за весь час двосторонньої співпраці. Щодо Російської Федерації, то в порівнянні з даними 2017 року, варто зазначити, що експорт товарів скоротився на 7,7%, а імпорт – на 14,2%. Експорт української продукції до ЄС досяг рекордних за всю історію обсягів і стрімко зростає, але потенціал економічної інтеграції далекий від належного використання. А далі динамічно зростає: за вісім місяців 2018 року зріс на 18,6%. А його частка в загальному українському експорті становить від 40% до 42,1%. У 12 із 25 підконтрольних Україні регіонів частка експорту до ЄС коливається від 50% до 90%. Причому серед них не лише традиційно євроорієнтовані західні, а й Донецька та Луганська області, де частка експорту до ЄС також сягає 50% від загального експорту і є вищою, ніж у деяких регіонах Центральної України [].

Проте відповідно до критеріїв економічного членства, макроекономічна ситуація в Україні має відповідати встановленим параметрам рівня бюджетного дефіциту, стабільності валюти та рівня інфляції [Додаток 8].

Ґрунтуючись на даних Світового банку, можна сказати, що в Україні значно нижчий рівень економічного розвитку, ніж у країнах ЄС: у середньому номінальний ВВП на душу населення в ЄС становить близько 36 546 доларів США, причому цей показник найнижчий у Болгарії – 9 272, а в

Україні – 3 095 доларів США, що в 12 разів менше середнього значення та втричі менше, ніж у Болгарії [].

Якщо говорити про поточний рівень інфляції, то в Україні вона знижувалася протягом останніх років, але все ще залишається на досить високому рівні, що перевищує середній показник інфляції в країнах ЄС у вісім разів. Сплеск інфляції після девальвації у 2014 р. був посилений тим, що українська економіка є надто відкритою та вразливою у міжнародній економічній системі, співвідношення зовнішньоторговельного обороту та ВВП – одне з найвищих у світі для економіка такого обсягу та рівня розвитку [].

Дефіцит державного бюджету України на 2020 рік становить 2% ВВП – цей показник вище, ніж у багатьох країнах ЄС. У бюджеті на 2021 р. фінансування дотацій скорочено, але суттєвих змін у структурі видатків немає. Зокрема, надміру фінансуються правоохоронні органи. Також знову рефінансується сфера вищої освіти, тому що громадян студентського віку зараз на 40% менше, ніж десять років тому []. При цьому на охорону здоров'я та інфраструктуру – будівництво та капітальний ремонт доріг та трубопроводів спрямували недостатньо коштів. Якщо звернути увагу на темпи зростання ВВП країн ЄС та України, то можна сказати, що українська економіка розвивається досить повільно, але має позитивну тенденцію. Хоча у відсотках темпи зростання ВВП України на рівні з країнами ЄС, очевидно, що 1% ВВП Німеччини у багато разів перевищує 1% ВВП України [Додаток 9].

Сьогодні стан соціально-економічного розвитку України не відповідає критеріям членства в ЄС. Вступ України до ЄС на сучасному етапі може призвести до посилення внутрішньої економічної нестабільності та зниження рівня конкурентоспроможності соціальної та економічної систем як України, так і ЄС. Крім того, в сучасних економічних та політичних реаліях Україні важко адаптуватися до європейських стандартів життя та відповідати їм. Прагнення до членства в ЄС ставить перед Україною багато викликів.

Однією з них є прискорення конституційної реформи, інноваційні зміни в усіх галузях національної економіки та реструктуризація виробництва. Зокрема, можливість вступу України до Європейського Союзу значною мірою залежить від рівня демократизації політичної системи та динаміки розвитку української економіки, її здатності швидко адаптуватися до змін на міжнародних ринках.

Крім того, Україна має докладати зусиль для посилення внутрішньої конкурентоспроможності національної економіки, орієнтуючись на досягнення високого рівня соціального розвитку та досягнення європейських стандартів.

Таким чином, відповідно до економічних критеріїв, Україна має вжити ряд заходів, спрямованих на покращення бізнес-клімату, у тому числі шляхом впровадження відповідних змін у законодавство та вдосконалення податкової системи; розробка та впровадження нового Закону України про акціонерні товариства, реалізація проекту модернізації системи бухгалтерського обліку; виконання закону про політику регіонального розвитку; проведення комплексної реформи українського банківського сектору. Як тільки Україна виконає зазначені критерії, у неї з'явиться можливість зробити крок ближче до вступу до ЄС [1].

Грунтуючись на дослідження Федоришиної можна зробити SWOT-аналіз за чотирма факторами, сильні, слабкі сторони, можливості та загрози:

1. сильні сторони:

- політичні переваги:
  - гарантія територіальної цілісності та незалежності України;
  - підвищення значення країни на міжнародній арені;
- економічні вигоди:
  - стабілізована макроекономічна ситуація;
  - додатковий приплив інвестицій в українську економіку;
  - дотації з фондів ЄС окремих галузей національної економіки;
  - знято митні бар'єри для руху товарів;

- антидемпінгова політика;
- соціальні виплати:
  - ефективний захист прав людини;
  - відкриті кордони для вільного пересування населення;
  - підвищення рівня життя населення;
- 2. слабкі сторони:
  - політичні недоліки:
    - часткова втрата суверенітету;
    - погіршення відносин з країнами пострадянського простору;
    - відсутність єдиного бачення перспектив і напрямів розвитку ЄС;
  - економічні недоліки:
    - втрата конкурентоспроможності окремих галузей;
    - труднощі переходу на європейський рівень цін;
    - квоти на деякі товари;
  - соціальні недоліки:
    - ускладнений візовий режим зі східними сусідніми країнами;
- 3. можливості:
  - політичні перспективи:
    - формування демократичної системи політичної влади;
    - стабілізація політичної ситуації в країні;
  - економічні перспективи:
    - підвищення економічної безпеки держави;
    - підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника на основі впровадження стандартів ЄС;
    - розвиток малого та середнього бізнесу;
    - розвиток високотехнологічних галузей економіки;
    - оптимізація структури народного господарства;
  - соціальні перспективи:
    - зниження рівня безробіття;
    - збільшення доходів населення та формування середнього класу;

- підвищення рівня соціального забезпечення та соціального забезпечення населення;

4. погрози:

- політичні загрози:
  - небезпека подальшого втягнення України в міжнародні конфлікти;
  - дестабілізація внутрішньополітичної ситуації в країні;
- економічні загрози:
  - розширення негативних економічних явищ в українській національній соціально-економічній системі;
  - використання природних ресурсів України;
  - банкрутство українських підприємств;
  - переміщення екологічно небезпечних виробничих об'єктів на територію України;
- соціальні загрози:
  - збільшення міграційних потоків;
  - посилення демографічної кризи;
  - відтік висококваліфікованих кадрів;
  - старіння нації [1].

Забезпечення миру та стабільності в його межах є інтересом Європейського Союзу. Таким чином, ЄС вимагає від своїх потенційних членів наявності стабільної економіки та демократичної державної системи з передбачуваною та дружньою зовнішньою політикою. Після вступу до ЄС Спільна європейська політика безпеки та оборони буде безпосередньо стосуватися і України та стане гарантією державного суверенітету та територіальної цілісності країни.

Однією з головних економічних переваг є макроекономічна стабільність. При адаптації економічних показників України до стандартів ЄС створення розвинутого ринку створить тенденцію сталого соціально-економічного розвитку, удосконалення законодавства, розвитку демократичного суспільства [1].

Ще однією перевагою для України є додаткові інвестиції в українську економіку. Економічний потенціал ЄС та динаміка його розвитку є великим ринком збуту вітчизняної продукції і водночас джерелом задоволення потреб України в різних споживчих та інвестиційних товарах. Крім того, торгівля з ЄС є важливим джерелом доходу, припливу вільно конвертованої валюти в національну соціально-економічну систему, що дозволить знизити рівень здійснення зовнішньоторговельних операцій за принципом бартеру, які сьогодні загрожують економічній безпеці країни.

Відносини між ЄС та Україною в енергетичному секторі будуватимуться на принципах, закладених у Європейській хартії, є скоординованою енергетичною політикою та призведуть до неможливості дискримінації України. Україна може грати роль постачальника нафти і газу в ЄС. Хоча російський і турецький газопроводи забезпечуватимуть серйозну конкуренцію українському газопроводу, зберегти його високий рівень конкурентоспроможності за географічним положенням поки неможливо – це найкоротший шлях із басейну Каспійського моря до Європи [1].

Також слід зазначити, що у разі вступу до ЄС Україна може взяти активну участь у врегулюванні питання транзиту енергоносіїв через свою територію та встановити свої правила гри на цьому ринку, оскільки цей об'єкт буде належати вже ЄС. ЄС стане найважливішим ринком збуту українських товарів і, водночас, джерелом збільшення українського імпорту. Загальне зниження середніх мит у результаті розширення ЄС матиме позитивні наслідки для українських імпортерів. Крім того, ЄС буде максимально сприяти інтеграції українських енергетичних, транспортних і телекомунікаційних мереж з європейською інфраструктурою [1].

З економічної точки зору, однією з головних переваг вступу України до ЄС для пересічних громадян є обов'язкове формування та розвиток малого та середнього бізнесу, що є основою для формування середнього класу населення та сталого соціального та економічного розвитку держави. На етапі реалізації регуляторних заходів щодо ліквідації прихованого безробіття

особливого значення набуває також політика зайнятості. Зусилля органів державної влади та, в першу чергу, уряду мають зосередитися на впровадженні ефективних стимулів для створення нових робочих місць, забезпечення гарантії зайнятості в процесі приватизації та реструктуризації підприємств, підтримки підприємництва та самозайнятості населення, розширення практики громадських робіт та підвищення гнучкості ринку праці. Виходячи з асиметричного відкриття ринків на користь України, реальна функціонуюча зона вільної торгівлі Україна-ЄС має стати результатом трансформацій української соціально-економічної системи.

Щодо внутрішніх змін, які Україна має зробити для активізації євроінтеграційних процесів, то це системні перетворення в економічній та соціальній сферах, а саме в економічній сфері:

- реалізація стратегії розвитку високих технологій, яка має забезпечити щорічні темпи зростання реального ВВП на рівні не менше 6-7%;
- засвоєння інноваційної моделі перебудови національної соціально-економічної системи;
- створення оптимальної, з точки зору національних інтересів, структури економіки України, щоб мати можливість стабільно працювати у разі регресивних явищ у розвитку ЄС;
- впровадження та використання високих технологій у військовій промисловості, а також особливу увагу приділяти оновленню аерокосмічної промисловості на території України;

Щодо соціальної сфери, то тут треба налагодити наступні процеси:

- забезпечення умов для зменшення відмінностей у стандартах та рівнях життя населення порівняно з рівнем життя в країнах-членах ЄС;
- формування середнього класу, що забезпечує основу політичної стабільності, демократизації суспільства та постійного зростання ВВП на основі підвищення купівельної спроможності населення; створення надійної системи національної економічної безпеки м.

Сьогодні державна політика базується на українському законодавстві, яке чітко визначає євроінтеграцію – економічну та політичну – головним пріоритетом зовнішньої та внутрішньої політики нашої країни. Короткострокові пріоритети у відносинах між Україною та ЄС можна згрупувати наступним чином.

Практична імплементація України та Угоди про асоціацію з ЄС. Угода про асоціацію – це інструмент спільної роботи, який дає змогу практично реалізувати реформи та відійти від зайвої риторики щодо належності України до Європи. Крім того, між Україною та ЄС немає серйозних конфліктів, оскільки обидва партнери мають спільне бачення та економічні та політичні інтереси.

Використання всіх торгово-економічних переваг від створення зони вільної торгівлі з ЄС. Зона вільної торгівлі передбачає не лише скасування тарифів на реалізацію товарів і послуг, а також лібералізацію та гармонізацію української нормативно-правової бази за європейськими стандартами [].

Крім того, зона вільної торгівлі забезпечує впровадження нульових ставок, зниження нетарифних бар'єрів у реалізації товарів шляхом узгодження або взаємного визнання технічних стандартів; дотримання існуючої в ЄС політики у сфері конкуренції, корпоративного управління та внутрішнього регулювання ринку, а також деяких стандартів охорони навколишнього середовища; надання необхідної підтримки, включаючи технічну підтримку, інвестиції в інфраструктуру, освіту та навчання.

Співпраця в енергетичній сфері. Енергетична співпраця між Україною та ЄС здійснюється в рамках «Меморандуму між Україною та ЄС про підписання Угоди про співробітництво в енергетичній сфері» від 1 грудня 2005 р. (Законодавство України, 2005 р.). Меморандум охоплює такі сфери:

- ядерна безпека;
- інтеграція ринків електроенергії та газу;
- підвищення безпеки поставок енергоносіїв та безпеки транзиту вуглеводнів;

- структурна реформа, покращення екологічної безпеки та стандартів захисту в гірничодобувній промисловості;
- ефективність використання енергії. Як імпортери енергоносіїв, Україна та ЄС зацікавлені в надійному енергозабезпеченні та диверсифікації його отримання. Україна є одним із найважливіших партнерів Європейського Союзу [1].

Співпраця України та Європейського Союзу в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство». У рамках співробітництва «Східне партнерство» визначено такі основні напрями співпраці: комплексне управління кордонами, підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток регіональних ринків в енергетичній сфері, енергоефективність та використання відновлюваних джерел енергії, охорона навколишнього середовища, а також посилення співпраці в контексті запобігання, підготовки та ліквідації наслідків катастроф [2].

Таким чином, передусім євроінтеграційна політика України є інструментом проведення внутрішніх реформ, спрямованих на модернізацію країни, створення демократичних інститутів та досягнення європейських стандартів життя. Інтеграція в європейський політичний, економічний та соціальний простір створить нові можливості для модернізації та інноваційного розвитку української соціально-економічної системи. Ефективність розвитку соціально-економічної системи України у напрямі регіональної інтеграції до ЄС залежить від ефективності подальших структурних реформ у державі. Перешкодою на цьому шляху є політична нестабільність, безсистемне та повільне впровадження ключових економічних та політичних реформ в Україні.

Отже, ґрунтуючись на вищевикладеному можна зробити висновок, що перехід міжнародного співробітництва на якісно новий рівень потребує докорінних змін усієї української соціально-економічної системи. На сучасному етапі розвитку Україна не в змозі виконати зобов'язання країни-члена ЄС у повному обсязі ні економічно, ні інституційно. Відповідно до

економічних критеріїв, Україна має вжити конкретних заходів, спрямованих на покращення бізнес-клімату, тобто зміни законодавства та податкової системи; розробка та впровадження нового Закону України про акціонерні товариства; реалізація проекту з модернізації національної системи бухгалтерського обліку; виконання закону про політику регіонального розвитку; проведення комплексної реформи українського банківського сектору. Як тільки Україна виконає зазначені критерії, вона матиме можливість зробити крок ближче до вступу до ЄС.

Проведений SWOT-аналіз дозволяє оцінити переваги та недоліки інтеграції України до ЄС. Визначено сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози вступу України до ЄС. Отже, приймаючи рішення рухатися в напрямку європейської інтеграції, Україні слід вжити ряд заходів, пов'язаних з адаптацією національної соціально-економічної системи до європейських цінностей і стандартів, а також визначити її стратегічно важливі цілі, які б співвідносилися зі стратегічними цілями сталого розвитку Європейського Союзу. При цьому необхідно враховувати той факт, що в сучасних умовах розвиток національної соціально-економічної системи неможливий без урахування динаміки та тенденцій у міжнародних відносинах, які є багатовекторними та багаторівневими та відносяться до сфери політики, економіки, фінансів та соціального забезпечення.

3.2. Правові проблеми України в умовах євроінтеграції та їх вирішення

Для інтенсифікації та координації всіх євроінтеграційних реформ створено спільну платформу – Комісію з координації виконання Угоди про асоціацію, яку очолює Прем'єр-міністр. з акцентом на наближення законодавства України до законодавства ЄС. Таким чином, Уряд на кожному щотижневому засіданні приймає нормативно-правові акти з питань

євроінтеграції. у 2020 році Верховною Радою України було прийнято 15 законів про євроінтеграцію.

№1182-1-д на внутрішньому водному транспорті.

№3014 про електронні комунікації.

№3648 про безпеку та якість крові та її компонентів.

№ 2178-10 про скасування з 1 липня 2021 року заборони на придбання земель сільськогосподарського призначення у приватній власності (крім тимчасово окупованих територій).

№ 2280, внесення змін до законодавства про землеустрою, які забезпечують покращення містобудування та землеустрою.

№2370 про національну інфраструктуру геопросторових даних.

№ 2255 про створення Національного органу інтелектуальної власності.

№ 2258 про посилення захисту прав на товарні знаки та промислові зразки для боротьби з патентним тролінгом.

№ 2259 про реформу патентного права.

№2284 про спрощення інвестиційних процедур та впровадження нових фінансових інструментів.

№ 2043, зміни до законодавства щодо підтвердження відповідності інформаційної системи вимогам захисту інформації.

№0051 про ратифікацію угоди про гарантію між Україною та ЄІБ за кредитом «Укренерго» на реконструкцію 12 електропідстанцій.

№0054 про приєднання України до Розширеної часткової угоди про спорт.

№0901 про повну загальну середню освіту для продовження нової української шкільної реформи з акцентом на моделі застосування мови навчання.

№ 0036 про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту [].

Ключові результати вирішення правових проблем України в умовах євроінтеграції за 2020р. можна розділити за сферами.

По-перше, це політичний діалог, національна безпека та оборона. Головних результатів було досягнуто з питання децентралізації. Внаслідок реформи децентралізації протягом 2015-2020 років утворилося 1 47 об'єднаних територіальних громад замість 11 250 у 2014 році. У травні 2020 року Уряд повідомив про завершення процесу [1].

Щодо нового Виборчого кодексу, прийнятого 12 грудня 2019 року, то він повністю набув чинності у 2020 році [2].

Наступних результатів було досягнуто у сфері права людини, справедливості, свободи та безпеки:

У реформі пенітенціарної системи та системи пробації створено Єдиний державний реєстр засуджених та ув'язнених, який налічує 52 792 профілі.

З питань кібербезпеки - термінологію разом із переліком галузей та послуг критичної інфраструктури України узгоджені з відповідними директивами ЄС. Крім того, правила перевірки кібербезпеки критичної інфраструктури та державних інформаційних ресурсів затверджуються Урядом [3].

Окремо слід виділити поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Через поширення COVID-19 обсяг зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС зменшився на 13,5%, експорт – на 14,4%, імпорт – на 12,7%, за підсумками 9 місяців 2020 року порівняно з 2019 роком, у 2020 році українські експортери скористалися можливостями 32 з 40 тарних квот, 11 з яких використано в повному обсязі: кукурудза, пшениця, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, масло, м'ясо птиці та крохмаль, яйця та альбумін м.

1 лютого 2020 року набула чинності Угода у формі обміну листами між Україною та ЄС про внесення змін до торгових преференцій на м'ясо птиці

та заготовки з м'яса птиці, передбачені Угодою про асоціацію. 267 експортерів отримали статус уповноваженого експортера, що дозволило їм експортувати в ЄС без сертифіката EUR.1. У 2020 році митними органами видано 106 845 сертифікатів EUR.1 [].

Четвертою сферою можна виділити технічні бар'єри в торгівлі.

Тривають перемовини щодо укладення з Євросоюзом Угоди про відповідність та прийнятність промислової продукції (Угода АСАА) Угода АСАА - це визнання еквівалентності системи технічного регулювання та оцінки відповідності європейській, що дозволило б виробникам промислової продукції отримувати необхідні сертифікати в Україні, а не їхати в ЄС у пошуках офіційного представника, резидента ЄС, який може тримати цей сертифікат. Україна повністю виконала всі свої зобов'язання на етапі підготовки до підписання угод про оцінку відповідності та приймання промислової продукції з ЄС у трьох пріоритетних галузях – низьковольтне електрообладнання, електромагнітна сумісність, техніка. Попередня експертна місія ЄС щодо оцінки готовності українського законодавства та інфраструктури для початку переговорів та подальшого підписання АСАА триває м.

Санітарні та фітосанітарні заходи – наступна сфера, де було досягнуто певних результатів. А саме, постановою Уряду визначені уповноважені органи щодо впровадження європейських стандартів захисту географічних позначень для харчових продуктів та сільськогосподарської продукції.

Міністерство охорони здоров'я внесло декілька наказів, які впроваджують відповідні нормативні акти ЄС, щодо зміни максимальних рівнів певних забруднюючих речовин у харчових нормах, заяв про харчову цінність та користь для здоров'я харчових продуктів виробниками, правил додавання вітамінів і мінералів у продукти харчування м.

Також уряд запровадив сільськогосподарським кооперативам часткову компенсацію витрат на обладнання.

Митні питання є одними з основних правових проблем України в умовах євроінтеграції.

Для запровадження інституту уповноважених економічних операторів та наближення України до можливості приєднання до Конвенції про спільну транзитну процедуру було прийнято декілька постанов Уряду. У рамках впровадження електронної транзитної системи для функціонування єдиного транзитного режиму Мінфін дозволив перевізникам подавати загальну декларацію про прибуття з 11 листопада 2020 року [].

Державна митна служба запустила пілотний проект з автоматичного оформлення митних декларацій без митниці. На сьогоднішній день автоматично оформлено 11 155 митних декларацій із середнім часом їх оформлення близько 10 хвилин. В середньому щодня автоматично обробляється близько 100 митних декларацій [].

Вирішення питань у сфері державних закупівель були наступними. І етап Плану дій з реалізації Дорожньої карти гармонізації національного законодавства про закупівлі завершено. Після отримання офіційної позитивної оцінки ЄС з боку ЄС стане можливим офіційне взаємне відкриття ринків державних закупівель у частині доступу до контрактів на поставку для центральних органів влади.

Також і тут слід згадати енергетичну сферу . Україна повністю виконала свої зобов'язання за Угодою про асоціацію щодо реформи газового ринку з 2014 року, в результаті чого український газовий ринок повністю синхронізується з європейським. Український газовий ринок повністю перейшов на добове балансування. Оператор ГТС України підписав технічні угоди з операторами газотранспортних систем Польщі, Угорщини, Румунії, Молдови, Словаччини та Російської Федерації, які забезпечують транспортування газу для споживачів України та ЄС з 1 січня 2020 року. ціни для населення були скасовані в серпні 2020 року [].

Порядок проведення електронних аукціонів з продажу електроенергії за двосторонніми угодами разом із правилами продажу «зеленої» енергії

удосконалено постановою Уряду. Орган регулювання ядерної безпеки відновив незалежність у здійсненні наглядової та ліцензійної діяльності.

Слід також виділити питання енергоефективності та житлово-комунальної інфраструктури.

Уряд прийняв нову концепцію державної політики щодо збільшення кількості енергоефективних будівель, що наближаються до нульового енергоспоживання з відповідним Національним планом на 2020-2030 роки.

Прийнято технічний регламент вимог до енергетичного маркування обігрівачів/комбінованих обігрівачів, терморегуляторів та сонячних приладів. Загалом станом на кінець 2020 року прийнято 23 технічні регламенти з екодизайну та 15 з вимог енергетичного маркування [].

У сфері навколишнього середовища та цивільного захисту були досягненні певні результати, але не такі суттєві.

Було прийнято серію підзаконних актів, спрямованих на подальше впровадження моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, використання та управління контрольованими речовинами.

Види диких птахів, визначені як види, що потребують охорони в ЄС (Директива № 2009/147/ЄС), занесені до Червоної книги України, якщо вони присутні на території України, на підставі наявних наукових даних [].

Щодо транспорту, транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг, то було затверджено Урядом Стратегію безпеки дорожнього руху до 2024 року з відповідною державною програмою сприяння безпеці дорожнього руху в Україні на період до 2023 року. Також постановою Уряду підвищено безпеку дво- і триколісних транспортних засобів та всюдиходів, квадроциклів.

Фінансові ринки тех потерпіли змін. Фонд гарантування вкладів встановлює вимоги щодо письмового повідомлення вкладників про умови гарантування вкладів відповідно до вимог Директиви 2014/49/ЄС. Також положення про електронні гроші встановлені нормативними актами НБУ [].

Щодо сфери науки, технологій та інновацій, а також космосу, то слід виділити цифрову інтеграцію. Дорожню карту інтеграції України до єдиного цифрового ринку ЄС оновлено за висновками та рекомендаціями оцінки експертної місії ЄС, представленої в червні 2020 року.

Інтеграція України до Європейського Союзу також охоплює соціальний та культурний, науковий та освітній аспекти. Відповідно до цього пріоритету, інтеграція також має сприяти реформі у сфері освіти та інформації. Це дозволить вирішити проблему стандартизації досліджень та здобуття вищої освіти.

Виходячи з цього, головним питанням є відповідність українських вищих навчальних закладів європейським вимогам. Виходячи з цього, структурні реформи у сфері української науки дозволять підвищити рівень участі науково-дослідних інститутів у сфері європейських досліджень. У 2020 році Національний фонд досліджень ініціював проведення перших двох конкурсів за напрямками «Наука для безпеки людини та суспільства» з особливим акцентом на проектах, спрямованих на боротьбу з COVID-19, та «Підтримка наукових досліджень провідної та студентської молоді» із загальною бюджетом понад 250 млн. грн. До 30% відібраних проектів спрямовані на боротьбу з пандемією та її наслідками.

У грудні 2020 року поновлено Угоду між Україною та ЄС про науково-технічне співробітництво [1].

У 2021 році Україна поставила для себе наступні цілі для подальшого вирішення питань на шляху до євроінтеграції [2]:

Безперечно в першу чергу слід виділити ранній доступ України до вакцин проти COVID-19

Також оновлення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Комплексний огляд досягнення цілей за Угодою про асоціацію. Початок переговорів щодо прискорення та розширення сфери лібералізації тарифів відповідно до пункту 4 статті 29 Угоди про асоціацію на основі попередніх

консультацій з українськими потенційними та діючими експортерами до ЄС [].

Ще однією метою було продовжити оновлення Додатків до Угоди про асоціацію: Додаток XXX до Розділу 6 Довкілля. Додаток XXXI до Розділу 6 Довкілля. Додаток XXXII до глави 7 Транспорт. Додаток XVII, зокрема Додаток XVII-3 «Правила, що застосовуються до телекомунікаційних послуг». Додаток XVII-4 «Правила, що застосовуються до поштових та кур'єрських послуг». Додаток XVII-5 «Правила, що застосовуються до міжнародних морських перевезень». Додаток XLIV до Розділу VI «Фінансове співробітництво з положеннями щодо боротьби з шахрайством» [].

Фінансова підтримка ЄС Україні відображалась як завершення визначення пріоритетів та взаємно узгодити майбутні виділення ЄС для України в рамках нового Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва, що є частиною нещодавно набраного чинності довгострокового бюджету ЄС на 2021-2027 роки.

Щодо Зеленої угоди України та співпраця з ЄС. Подання Україною свого Національного визначеного внесоку та його подальша реалізація за підтримки ЄС. Розробка проектів з енергоефективності, а також прийняття відповідного законодавства, включаючи розробку довгострокової стратегії реконструкції. Активна участь України в альянсах ЄС щодо сировини, чистого водню та акумуляторів та інших. Розробка та реалізація стратегії справедливого переходу України до вугільних регіонів із запуском пілотних проектів за підтримки ЄС. Планування та розробка проекту Української системи торгівлі викидами (ETS). Прийняття та реалізація Україною Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року [].

Розробка проектів лісовідновлення та лісорозведення є важливою сферою відносин України з ЄС у 2021 році. Було досягнуто наступних цілей: декарбонізація транспортного сектору та розвиток альтернативних видів палива за підтримки ЄС, співпраця у сфері скорочення викидів від промисловості, включаючи додаткове фінансування та підтримку в розвитку

інновацій, подальше узгодження кліматичної політики України з європейським регулюванням, щоб уникнути застосування інструментів, які завдають шкоди Україні.

Ухвалення Україною принципів стратегії F2F, що дозволить перейти до сталої продовольчої системи Європейського Союзу, яка гарантує продовольчу безпеку та забезпечує доступ до здорової дієти, отриманої зі здорової планети. Стратегія F2F є особливою, оскільки харчова політика ЄС вперше має комплексну стратегію, яка охоплює всі етапи продовольчої системи та ставить споживачів і виробників у центр. Оскільки наразі сільське господарство ЄС становить 10,3% парникових газів ЄС, стратегія F2F має вирішальне значення для реалізації Зеленої угоди ЄС. Вважається, що європейські фермери, рибалки та виробники аквакультури відіграють ключову роль у переході до більш справедливої та стійкої продовольчої системи. Для підтримки з'являться нові потоки фінансування та еко-схеми для впровадження більш стійких практик через Спільну сільськогосподарську політику та Спільну політику в галузі рибальства.

Стратегія містить 27 конкретних дій для трансформації продовольчої системи ЄС до 2030 року, зокрема:

- зниження на 50% використання пестицидів і ризику
- скорочення мінімум на 20% використання добрив, включаючи гній
- скорочення на 50% продажів антимікробних засобів, що використовуються для сільськогосподарських тварин і аквакультури
- досягти 25% сільськогосподарських угідь під органічним землеробством, з яких нинішній рівень становить 8% [].

Інтеграція України до Єдиного ринку ЄС. По-перше ринку газу та електроенергії: Завершити впровадження Третього енергетичного пакету. У 2021 році скасувати механізм зобов'язань за державні послуги на ринку електроенергії. Забезпечити відповідність енергетичної системи України технічним вимогам щодо приєднання до ENTSO-E, європейська мережа операторів системи передачі електроенергії, що об'єднує 43 оператори у 36

країнах європейського континенту, та ENTSOG, об'єднання операторів європейських газотранспортних систем. Сертифікувати ОСП на ринку електроенергії, «Укренерго». Подальша допомога ЄС у технічній підготовці інтеграції енергетичної системи України в європейську систему [].

По-друге, цифровий ринок. Розпочати переговори щодо укладення Угоди про транскордонне визнання електронних довірчих послуг між ЄС та Україною. Співпраця та двосторонній діалог щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури та державних інформаційних ресурсів для ліквідації кібератак на інформаційно-телекомунікаційні системи. Включення України до Індексу цифрової економіки та суспільства. Затвердження відповідного спільного плану роботи щодо інших форм співпраці в рамках ЄС Єдиного цифрового ринку, що доповнюють Угоду про асоціацію, у таких сферах: мережева та інформаційна безпека; захист персональних даних; транскордонне переміщення онлайн-контенту та послуг та визначення механізмів адміністративного захисту прав споживачів; захист авторських прав; електронні платежі; розвиток транс'європейської телекомунікаційної інфраструктури; відкритий і недискримінаційний доступ до Інтернету.

Інтеграція України до Єдиного європейського транспортного простору. Подальші кроки до інтеграції України до Єдиного європейського транспортного простору, включаючи внесення змін до Додатка XVII-5. Поступове відкриття ринку автомобільних перевезень, лібералізація транзиту на основі прогресу, досягнутого Україною у транспонуванні відповідних *acquis* ЄС, сукупність спільних прав та обов'язків, які є обов'язковими для всіх країн ЄС як членів ЄС.. Підписання Угоди про Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС. Головування України в Дунайській комісії у 2021-2023 роках. Підтримка ЄС у розблокуванні включення української ділянки річки Дунай через справу проти України згідно з Конвенцією Еспо, а також річки Дніпро та Південний Буг на регіональну карту Транс'європейської транспортної мереж [i].

У сфері торгівлі вирішувалися наступні питання. Підписання угод про оцінку відповідності та приймання промислових товарів між Україною та ЄС у чотирьох пріоритетних галузях: низьковольтне електрообладнання, електромагнітна сумісність, техніка.

Питання митних справ були відображенні в рішенні Підкомітету митного співробітництва щодо взаємного визнання уповноважених суб'єктів господарювання. Попередня комплексна діагностична місія для оцінки дій, необхідних Україні для приєднання до Конвенції про спільну транзитну процедуру та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами ЄС. Приєднання України до Конвенції про спільний режим транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами після успішного завершення встановлених процедур. Інтеграція національної транзитної системи України в нову комп'ютеризовану транзитну систему [].

З питань державних закупівель ставилась мета отримати офіційну позитивну оцінку ЄС щодо виконання Україною етапу I Плану дій щодо гармонізації національного законодавства про закупівлі.

Щодо деревини, то Україна дає ЄС запевнення в повній відданості виконанню рішення Арбітражної комісії у спорі щодо «Обмеження, застосовані Україною щодо експорту певної продукції деревини до Європейського Союзу». Україна довіряє партнерству та співпраці ЄС у спільному вдосконаленні сталого управління лісовими ресурсами [].

Також відбувся «Космічний діалог». Укладено договір про розширення європейської супутникової навігаційної системи EGNOS на території України.

Щодо фінансовій співпраці та запобігання шахрайству, було укладено меморандум про співпрацю між Національною поліцією, Генеральною прокуратурою, Службою безпеки, Державною аудиторською службою та Європейським бюро по боротьбі з шахрайством для визначення правової основи та порядку оперативної співпраці.

Стратегія транскордонного співробітництва ЄС для Дунайського регіону дало відображення в підготовці та поданні Україною щорічної програми головування та підтримка ЄС заявки України на головування з листопада 2021 року по листопад 2022 року. Також у транскордонному співробітництві відбувається підтримка з боку уряду активізації участі України в нових транскордонних програмах ЄС на 2021-2027 роки. Підтримка звернення України щодо виділення коштів на дві транскордонні програми – Україна-Білорусь та Україна-Молдова – у рамках пакету підтримки ЄС для України на 2021-2027 роки [].

Також Україна активно бере участь в програмах ЄС, таких як Horizon Europe, флагманська програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій, частина довгострокової багаторічної фінансової програми ЄС; EU4Health, Амбітна відповідь ЄС на COVID-19; Erasmus+ та Creative Europe.

Отже, співпраця між Україною та ЄС зосереджена на тому, щоб Україна виконувала своє «домашнє завдання» в рамках Угоди про асоціацію. Зокрема, це прогрес у важливих галузевих сферах: запровадження промислового безвізу, інтеграція України в енергетичні та цифрові ринки ЄС, лібералізація та усунення бар'єрів у двосторонній торгівлі тощо. Це практичні середньострокові перспективи. Водночас справді важливим аспектом є спільна протидія російської експансії в Європі. При цьому Угода про асоціацію зосереджена на політичній асоціації та економічній інтеграції між ЄС та Україною, але не передбачає жодних перспектив вступу до ЄС. Чітко визначена та схвалена перспектива членства в ЄС є потужним стимулом і мобілізуючою точкою відліку в євроінтеграційному процесі, важливим сигналом для українського суспільства, чіткою відповіддю скептикам, переконаним, що на Україну в ЄС ніхто не чекає. Але, з іншого боку, ми повинні визнати, що, як було сказано вище, в ЄС немає єдності щодо цього питання, і контраргументи інституцій ЄС були озвучені і добре відомі. Очевидно, що виступати із зовнішньополітичними ініціативами доцільно за умови сприятливих умов для таких ініціатив.

Висновки до розділу 3

Галузева інтеграція – це масштабний, багатовекторний і багатошвидкісний процес, спрямований на, так би мовити, поетапну побудову сучасної Європи в Україні – цифрової, енергетичної, інфраструктурної, промислової, екологічної тощо.

Показником ефективності євроінтеграційної діяльності уряду є рівень виконання Угоди про асоціацію, в цілому та по галузях, який, на жаль, через різні суб'єктивні та об'єктивні обставини на даний момент не є задовільним. Але очевидним є й інше – Угода, затверджена ще у 2011 році, зараз не відповідає нинішнім обставинам та потенціалу відносин між ЄС та Україною.

Таким чином, комплексне оновлення цього документу стоїть на порядку денному з метою активного виходу України на галузеві ринки ЄС, у тому числі з високою доданою вартістю, та загалом – для ефективного просування до «чотирьох свобод» у відносинах між Києвом і Брюсселем. Таким чином, оновлення Угоди тягне за собою нову якість співпраці в ключових сферах галузевої інтеграції. Попереду підписання важливих угод з ЄС: про «промисловий безвізовий режим» (АСАА), співпрацю в цифровому секторі, спільну авіаційну зону тощо. Також ведуться дискусії щодо вступу України до Спільної транзитної системи ЄС, співробітництво в рамках Європейської зеленої угоди тощо. Водночас нові виклики вносять корективи в пріоритети партнерства. А саме, боротьба з COVID-19 висуває на перший план питання розширення співпраці в галузі охорони здоров'я та фармацевтики, впровадження нових безконтактних технологій, посилення співпраці у сфері бізнесу та гарантій працевлаштування.

При цьому слід зазначити, що, з одного боку, поточна технічна допомога та потенціал фінансових ресурсів не відповідають масштабам

трансформаційних проблем, з якими стикається Україна в контексті галузевої інтеграції. А з іншого – Угода не містить кінцевої мобілізаційної мети, тобто перспективи членства в ЄС.

Загалом, є підстави говорити про прогрес і досягнення на шляху до Європи: від активного політичного діалогу до впровадження низки європейських норм у низці секторів. Проте просування до ЄС обмежується та ускладнюється низкою несприятливих внутрішніх факторів, серед яких корупція в Україні, соціально-економічні негаразди, якість системи державного управління, обмеження та провали державної політики тощо.

Водночас рух до європейської спільноти гальмується несприятливими геополітичними тенденціями, відцентровими процесами всередині ЄС, російською гібридною агресією, глобальним спалахом пандемії. На жаль, досі нам не вдалося ефективно перетворити євроінтеграційний курс у відчутні для громадян України соціально-економічні зміни. Цілком очевидно, що загальні результати євроінтеграції України, а також процес подальшої реалізації Угоди визначатимуться тим, наскільки ефективно вона долає свої внутрішні проблеми.

ВИСНОВКИ

Основні наукові і практичні результати дослідження полягають у наступному:

1. У процесі проведення аналізу категоріально-понятійного апарату, були виявлені різні підходи до розуміння основних базових для дослідження понять. Однією із закономірностей глобального розвитку є розширення інтеграційних процесів, що сприяли на зламі тисячоліть, у поєднанні з дезінтеграційними тенденціями. Інтеграція вважається вищим етапом регіоналізації, заснованим на територіальному кордоні держав, що активно розвивають різноманітні суспільні відносини. Термін «інтеграція» (від лат. *integratio* – відновлення, об'єднання; похідне від *integer* – повний) трактується як процес взаємного пристосування, розширення чи об'єднання чогось окремого в ціле. Наукові джерела не дають однозначності у визначенні поняття інтеграції та її сутності. Розуміючи певні недоліки існуючої теорії інтеграції, лише наукові джерела дають змогу порівняти національні форми поведінки та роль соціальних груп, визначити концептуальні межі характеристики та прогнозування подальшого розвитку інтегрованих цінностей. Міжнародні інтеграційні процеси впливають на функціонування як регіональних міжнародних систем, встановлення нового глобального порядку, так і окремих суспільств і держав, їхню внутрішню політику, повсякденне життя людей. існують такі передумови для створення інтеграційних процесів, як:

- схожість рівнів економічного розвитку країн, що інтегруються;
- територіальна близькість держав;
- спільні економічні та інші проблеми;
- демонстраційний ефект;
- ефект доміно (країни, що не входять до блоку, розвиваються гірше, починають прагнути до регіональної інтеграції).

Основними результатами регіональної інтеграції є:

- синхронізація процесів економічного та соціального розвитку країн;
- зближення значення показників макроекономічного розвитку;
- поглиблення взаємозалежності економік та інтеграції країн;
- зростання ВВП і продуктивності праці;
- зростання виробництва, зниження собівартості;
- формування регіональних торгових ринків.

2. Євроінтеграція – це процес впровадження європейських норм в законодавство країни-учасника та країни-партнера.. Таке впровадження має забезпечити: стабільну економіку, правову державу, чисте довкілля, якість харчових продуктів, соціальну захищеність громадян, високий рівень життя та відсутність корупції. Це єдиний економічний, соціальний та гуманітарний простір, де відмовилися від кордонів та зайвих умовностей задля вільного переміщення товарів, людей, послуг і капіталів, необмеженого обміну інформацією, культурними та науковими надбаннями. Теорія європейської інтеграції – поряд з традиційним зовнішньополітичним аналізом та теорією міжнародних відносин – є однією з основних дослідницьких традицій, за допомогою яких європейська зовнішня політика була проаналізована та концептуалізована. Основними теоретичними підходами до вивчення європейської зовнішньої політики є: федералізм, неофункціоналізм, міждержавний підхід, підхід до управління та аналіз мережі політики.. Європейський Союз є головним двигуном поєднання інтересів більшості європейців, які прагнуть до безпеки та процвітання, тому вибір Вишеградської четвірки та України на користь євроінтеграції є обґрунтованим.

3. Аналіз стану наукової дослідженості проблеми свідчить про те, що процес євроінтеграції країн Вишеградської четвірки та особливості євроінтеграційної політики України достатньо вивчені, проте проблема співробітництва Вишеградської четвірки й України з ЄС за останні роки не достатньо глибокого відображена в сучасній науковій літературі. Всю літературу можна класифікувати за проблемним принципом та умовно

поділити на декілька груп: перша група включає роботи, які розглядають процеси інтеграції та євроінтеграції безпосередньо; до другої групи зараховано роботи, що стосуються дослідженню Вишеградської четвірки, її історії, трансформації та перспектив; до третьої групи літератури із запропонованої теми відносимо праці авторів, предметом вивчення яких стало саме вивченню євроінтеграційного процесу Вишеградської групи, причин та наслідків вступу цих країн до ЄС; четверта група представляє собою роботи, яка досліджує відносини України з Європейським союзом. Джерелознавча база охоплює значний перелік нормативно-правових документів, що формують правові засади для співробітництва Вишеградської четвірки й України з ЄС, крім того вона включає статистичні данні, заяви та промови політичних лідерів та офіційних осіб в періодичній пресі, інтернет-джерелах тощо. Для досягнення поставленої мети дослідження, було використано комплекс наукових методів, як загальнонаукового характеру, так і спеціальних методів, що дало змогу об'єктивно та на належному рівні розглянути проблему відносин країн Вишеградської групи й України з Європейським Союзом на сучасному етапі.

4. **Аналізуючи нормативно-правову базу співробітництва Вишеградської четвірки з ЄС, ми дійшли висновку, що основоположними документами є**

5. На основі дослідження співробітництва Вишеградської четвірки з ЄС проаналізовано особливості вступу країн Вишеградської групи до Європейського союзу. Розширення ЄС у 2004 році запровадило Вишеградську четвірку як нове субрегіональне партнерство в рамках Європейського Союзу. Відтоді всі країни Вишеградської четвірки стали повноправними членами ЄС і мають право брати участь у формуванні майбутнього ЄС. Згодом подібність країн Вишеградської групи з точки зору економічного профілю, географії та історії призвела до більшої усвідомлення того, як їхні інтереси всередині ЄС мають тенденцію перетинатися. Інституції ЄС вважали цю групу важливою дійовою особою в політиці

розширення ЄС, зберігаючи відкритий канал на схід. Але процес вступу до ЄС надмірно представлявся як розширення ЄС і недостатньо розглядався як воз'єднання Європи. Успіх Групи можна оцінити шляхом аналізу підходу Вишеградської четвірки до ключових питань, наприклад, міграції та кризи біженців, процесу формування політики ЄС. Вишеградська група може діяти як «блок», використовуючи нинішній вакуум в управлінні ЄС.

6. Аналізуючи співробітництво Вишеградської четвірки з ЄС, можна стверджувати, що інтеграція нових країн в економіку Євросоюзу призвела до більшої залежності їх розвитку від загальноєвропейських тенденцій. Також переглянувши щорічні звіти роботи країн Вишеградської групи, можна визначити основні результати її діяльності як в середині групи, так і у напрямку євроінтеграції. По-перше, це не ідентичні та навіть протилежні щодо розуміння головних політичних питань, по-друге, не рівномірне посилення співробітництва країни Вишеградської четвірки з ЄС, по-третє країни мають різні пріоритетні сектори, крім того незначний виступ на європейській сцені, також різного структурного розвитку в політичній та культурній історії країн, геополітичної ситуації та економічних інтересів, ще конфліктні позиції щодо міграційної кризи, слід згадати, що також існують суперечки щодо повноцінної приналежності країн Вишеградської четвірки до західноєвропейської цивілізації, на тлі цього відбувається посилення антиєвропейських настроїв в країнах Вишеградської четвірки.

6. Аналіз трансформації прямих іноземних інвестицій в країни Вишеградської четвірки в умовах інтеграції в ЄС, свідчить про те, що країни Вишеградської четвірки все ще роблять великий акцент на залученні нових проектів ПІІ у своїй політиці сприяння інвестиціям, а агенції в регіоні майже виключно спрямовані на це. Дивлячись на дані про річний приплив ПІІ, опубліковані ЮНКТАД, абсолютний розмір цих потоків значно збільшився з початку 1990-х років майже до кожного регіону світової економіки, включаючи країни ЦСЄ. В основному це пов'язано з прискореною глобалізацією, спричиненою технологічними та політичними змінами, що

дозволяє компаніям розширювати глобальні масштаби своєї діяльності. ПП охоплюють лише один з інструментів, які використовуються провідними фірмами в глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі для управління своїми мережами, і є докази того, що їх відносна важливість зменшується, хоча точна кількісна оцінка є важкою. Є дві ключові політики, які країни Вишеградської четвірки мають розглянути, відповідно скоригує свої шляхи. По-перше, замість того, щоб зосереджуватися виключно на ПП, політика заохочення інвестицій має розширити свою діяльність, щоб підтримати інтеграцію національних економік у глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі. По-друге, більше уваги необхідно приділяти створенню середовища для підтримки розвитку глобальні ланцюги вартості/глобальні виробничі мережі, якими керують фірми Вишеградської четвірки.

7. Усі дослідження, як теоретичні, так і практичні, спрямовані на формування теорії європейської інтеграції, щоб допомогти державам і народам, які прагнуть до членства в ЄС, зокрема Україні, краще зрозуміти, як членство в ЄС вплине на їхній суверенітет; як інституції ЄС можуть бути залучені до реалізації основних функцій держави та як це вплине на ефективність їх реалізації; що членство в ЄС забезпечить громадянам України щодо забезпечення та захисту прав і свобод людини; які практичні кроки щодо реформування організації влади та її реалізації, а також розвитку національного законодавства необхідно зробити не лише для вступу до ЄС, а й спільно з іншими європейськими державами для розвитку Об'єднаної Європи як середовища свободи, процвітання, безпеки і справедливості. Оскільки Україна визначає свою стратегічну мету — інтеграцію до ЄС, у тому числі членство у міжнародному союзі, — важливим завданням є пристосування національного законодавства до законодавства ЄС, що визначає тотальну трансформацію національного законодавства. Шлях інтеграції до ЄС передбачає реальне страхування та зміст прав і свобод людини, створення правової, соціальної та демократичної держави, якій

судилося посісти гідне місце у світовому співтоваристві. Процес, зокрема, передбачає широкомасштабне реформування українського законодавства на основі принципів і стандартів, встановлених на загальноєвропейському рівні, на основі сучасного міжнародного права в результаті діяльності європейських регіональних міжнародних організацій. До таких організацій, поряд з ЄС, належать Рада Європи та Організація з безпеки та співробітництва в Європі.

Значення процесів правових інститутів та практичного використання «європейських стандартів» у різних сферах правового регулювання, актуальність гармонізації законодавства України з правовими нормами ЄС, зокрема, та європейської інтеграції загалом визначають необхідність ґрунтовного і повного дослідження проблем як у практичному, так і в прикладному, і загальнотеоретичному аспектах. Безперечно, поточна інтеграція України до Європейського Союзу зумовлена набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з одного боку. інша частина. Угода про асоціацію є не лише новою законодавчою основою співпраці України та ЄС, а й втіленням декларації волі народу України стати частиною європейської спільноти.

Підсумовуючи, варто зазначити, що західні кордони України стануть східними Європейським Союзом із завершенням поточного етапу розширення ЄС. Ця політична ситуація нової якості значною мірою визначила б як характер контактів з ЄС, так і перспективи подальшого розвитку України. Цілком зрозуміло, що забезпечення миру та стабільності навколо своїх кордонів, отримання стабільних, демократичних та економічно розвинутих держав із дружньою передбачуваною зовнішньою політикою як сусідів відповідає інтересам ЄС. Тому варто очікувати посилення політичного тиску ЄС на Україну, і насамперед у сфері зміцнення демократичних інститутів, забезпечення прав людини та свободи ЗМІ, активізації боротьби з організованою злочинністю та корупцією у владних

структурах. Рух ЄС до українських кордонів на тлі розвитку Спільної європейської політики безпеки та оборони дозволить Україні активніше брати участь у зміцненні безпеки на континенті. Це сфера безпеки, де Україна вже сьогодні могла б зробити реальний внесок у забезпечення стабільності в зоні інтересів ЄС – у сфері миротворчості, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, стратегічних перевезень тощо. Загалом, наближення ЄС до українських кордонів посилюється. об'єктивно вплив європейської спільноти на Україну. Цей процес може бути позитивним з політичної точки зору, якщо він заохочує впровадження європейських стандартів в Україні. Водночас трансформація ЄС може спричинити чимало проблем для України. Безперечно, характер і рівень співпраці України з розширеним ЄС, перспективи української інтеграції залежатимуть, насамперед, від внутрішніх перетворень в Україні, створення передумов для стабільного демократичного розвитку та зростання вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Додаток 1

Основні макроекономічні показники країн В4 після вступу в ЄС

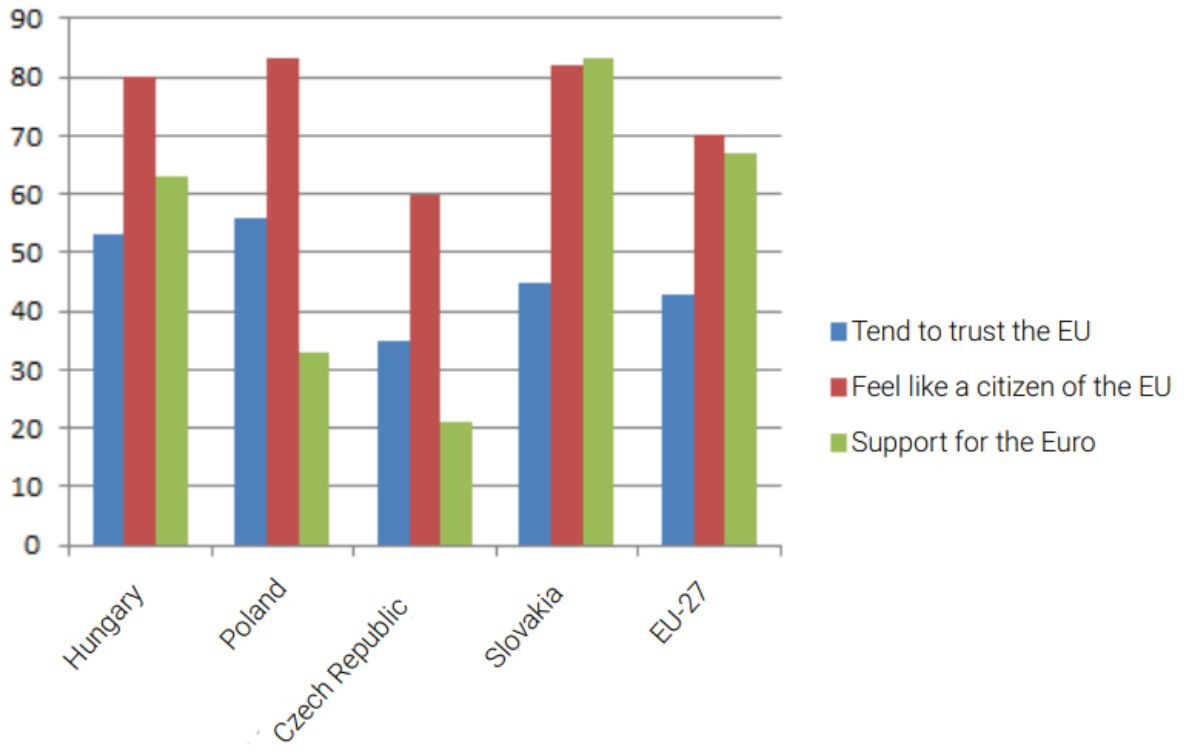
Показник, країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
<i>ВВП на душу населення (розраховано за PPP в євро)</i>									
Чеська Республіка	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Угорщина	14,4	15,1	15,6	16,2	15,6	16,4	17,0	17,1	17,6
Польща	11,6	12,3	13,7	14,1	14,3	15,6	16,6	17,4	17,9
Словаччина	13,8	15,3	17,3	18,5	17,3	18,5	18,9	19,6	20,0
ЄС (28)	23,2	24,4	25,8	25,9	24,3	25,3	26,0	26,5	26,6
<i>Темпи приросту реального ВВП, %</i>									
Чеська Республіка	10,7	6,9	6,2	6,3	-2,9	5,0	0,5	-1,0	0,7
Угорщина	4,3	4,0	0,5	0,9	-6,6	0,8	1,8	-1,5	1,5
Польща	3,5	6,2	7,2	3,9	2,6	3,7	4,8	1,8	1,7
Словаччина	6,5	8,3	10,7	5,4	-5,3	4,8	2,7	1,6	1,4
ЄС (28)	2,0	3,4	3,1	0,5	-4,4	2,1	1,7	-0,4	0,0
<i>Темпи приросту споживчих цін (%)</i>									
Чеська Республіка	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5	1,4
Угорщина	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7	1,7
Польща	2,2	1,3	2,4	2,7	-0,9	1,4	3,6	2,8	0,4
Словаччина	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7	1,5
ЄС (28)	2,3	2,3	2,4	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6	1,5
<i>Рівень безробіття (%)</i>									
Чеська Республіка	8,0	7,8	6,8	5,6	5,5	6,1	6,9	7,0	6,9
Угорщина	6,4	6,9	7,4	7,6	8,4	9,7	10,7	11,0	10,7
Польща	18,9	17,0	13,8	10,2	8,3	8,3	9,2	9,8	10,0

Словаччина	17,5	16,1	13,7	11,4	11,0	12,1	13,4	14,1	14,0
------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Джерело: World Investment Report 2016: Investor nationality: policy challenges. - New York, Geneva: United Nations, UNCTAD, 2016. - 218 p. [Electronic resource]. - URL: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1555>

Додаток 2

Figure ■ Public opinion graph

Додаток 3

Накопичені ПІІ в країнах Вишеградської групи

Країна	Накопичені ПІІ, млрд. Дол. США				Накопичені ПІІ до ВВП, %			
	1995	2000	2011	2016	1995	2000	2011	2016
Угорщина	11,3	23	84	77,7	24,5	48	60	61,8
Чехія	7,4	22	125	115,2	12,3	38	58	59,7
Польща	7,8	34	198	185,9	5,6	20	38	39,8
Словаччина	1,3	5	51	41,6	6,5	23	53	46,5

Джерело: ЮНКТАД

Додаток 4

	Угорщина	Чехія	Польща	Словаччина
Індекс участі в ГПС	65,1	64,7	55,5	67,3
Пряма вертикальна спеціалізація	16,6	19,6	23,3	20,6
Зворотна вертикальна спеціалізація	48,5	45,1	32,3	46,7

Джерело: ЮНКТАД

Додаток 5

Czechia	Hungary	Poland	Slovakia
Aerospace	Automotive	Aerospace	Aerospace
Automotive	Electronics	Automotive	Automotive
Business Support Services	Food industry	Biotechnology	Chemical industry
Data Centres	ICT	Business support services	Electrical engineering
Electronics & Electrical Engineering	Life sciences	Domestic appliances	ICT
Energy & Environment	Logistics	Electronics	Machinery industry
High-Tech Mechanical Engineering	Medical technology	ICT	Shared service centres
ICT	Renewable energy	Machinery and steel industry	Wood processing
Life Sciences	Shared service centres	Renewable energy	
Nanotechnology & Advanced Materials		Research & development	

Source: IPA websites

Додаток 6

Основні торгові партнери по експорту України в 2018 році

країни	мільйони доларів %	до 2017 %	до загального обсягу
Всього, в т.ч:	47339.9	109.4	100.0
Білорусь	1304.5	114.1	2.8
Єгипет	1557.1	85.0	3.3
Індія	2175.9	98.7	4.6
Іспанія	1370.0	108.7	2.9
Італія	2628.8	106.5	5.6
Китай	2200.3	107.9	4.6
Республіка Молдова	789.3	111.5	1.7
Нідерланди	1603.5	95.7	3.4
Німеччина	2208.4	125.9	4.7
Польща	3257.6	119.6	6.9
Російська Федерація	3654.1	92.8	7.7
Румунія	932.7	110.8	2.0
Саудівська Аравія	749.1	144.8	1.6
Словакія	864.2	131.7	1.8
США	1111.5	134.2	2.3
Турція	2352.4	93.4	5.0
Угорщина	1646.3	124.1	3.5
Чехія	878.1	122.8	1.9
Країни ЄС	20158.5	115.0	42.6

Додаток 7

Основні торгові партнери по імпорту України в 2018 році

країни	мільйони доларів %	до 2017 %	до загального обсягу
Всього, в т.ч:	57141.0	115.2	100.0
Білорусь	3787.0	118.1	6.6
Єгипет	96.8	125.6	0.2
Індія	616.6	109.9	1.1
Іспанія	629.1	108.7	1.1
Італія	2031.1	125.0	3.6
Китай	7604.0	134.6	13.3
Республіка Молдова	118.1	110.6	0.2
Нідерланди	776.4	120.6	1.4
Німеччина	5983.2	109.9	10.5
Польща	3634.6	105.2	6.4
Російська Федерація	8092.7	112.3	14.2
Румунія	511.1	111.6	0.9
Саудівська Аравія	186.8	102.1	0,3
Словакія	525.7	103.3	0.9
США	2962.3	117.3	5.2
Турція	1714.2	135.8	3.0
Угорщина	1267.8	110.0	2.2
Чехія	1035.6	119.1	1.8
Країни ЄС	23182.8	111.5	40.6

Table 1. Main macroeconomic indicators of the EU countries and Ukraine

Source: World Bank Group (2019).

Country	GDP (in current prices), USD million	GDP per capita, USD	Inflation, %
Austria	455,736,580	51,512	1.6
Belgium	531,766,935	46,556	1.1
Bulgaria	65,132,951	9,272	3.6
United Kingdom	2,825,207,947	42,491	1.9
Greece	218,031,844	20,324	0.5
Denmark	352,058,410	60,726	0.6
Estonia	30,284,890	22,927	4.6
Ireland	382,487,490	78,806	0.8
Spain	1,426,189,137	30,523	1.0
Italy	2,073,901,988	34,318	0.8
Cyprus	24,469,841	28,159	1.6
Latvia	34,849,078	18,088	4.2
Lithuania	53,251,369	19,089	3.3
Luxembourg	69,487,922	114,340	3.8
Malta	14,542,039	30,074	2.2
The Netherlands	913,658,465	53,024	2.2
Germany	3,996,759,291	48,195	1.9
Poland	585,782,872	15,424	1.1
Portugal	237,978,938	23,145	1.4
Romania	239,552,516	12,301	5.9
Slovakia	106,472,189	19,546	2.1
Slovenia	54,235,484	26,234	2.3
Hungary	155,703,069	15,938	4.5
Finland	273,960,969	49,648	2.0
France	2,777,535,239	41,463	0.8
Croatia	60,805,659	14,869	1.0
Czech Republic	245,225,882	23,078	2.5
Sweden	551,031,682	54,112	2.2
Ukraine	130,832	3,095	15.4
EU	18,756,100,690	36,546	1.9

Додаток 9

Source: World Bank Group (2019).

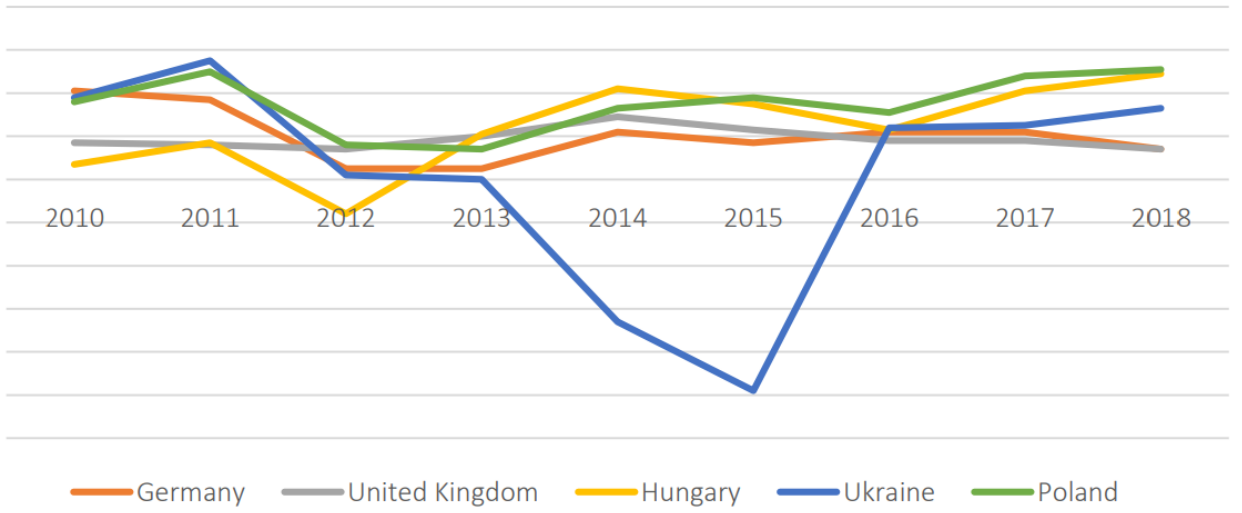

Figure 1. GDP growth rates in Ukraine and the EU countries, 2010–2018